

Fotografar: Raul ARBOLEDA-AFP/BARRANQUILLA

Venezuelalı göçmen ve rap şarkıcısı Alfonso Mendoza, ülkesindeki kriz nedeniyle geldiği Kolombiya'da tekerlikli sandalyeyi kayakla değiştirdi. Bacaksız dünyaya gelen 25 yaşındaki Mendoza, çok spor yapıyor, rap yapıyor ve savunmasız durumda olan gençlere konferans veriyor. Barranquilla'daki evlerinde eşi Mileidy Pena ve kızları Auralys Mendoza ile sevgi dolu bir yaşam geçiriyor.

Hapishanelerde KÂĞIT KO(R)KUSU

“Elimde kâğıt olarak sadece tuvalet kâğıdı var. Yarın savcılığa, bakanlığa bunlarla dilekçe yazacağım. Gardiyanlarınızı uyarın, almamazlık etmesinler” deyince irkildi, şaşırıldı bir şey diyemedi. Ve az sonra mazgaldan bir tomar kâğıt uzatıldı. Kitap, yazı değil; ciddi ciddi kâğıt korkusu denilen bir şey var. Tuvalet kâğıdından da korktuklarına ikinci kez tanık olunca şüphem kalmadı.

► Deniz TEPELİ*

O büyüklü kâğıt kokusu sayesinde tanıştığımız C. Hakkı Zariç’in Yeni E’nin 6. sayısındaki ‘Kâğıt Korkusu’ yazısını okuyunca ben de hapishanelerdeki boyutunu yazmak istedim. Hapishaneler en görünmez kılınan ama sistemin de ruhunu en iyi gösteren yerlerdendir çünkü.

Geçen yıl bu zamanlardı. Elimde olabilecek en güzel doğum günü hediyesi vardı: Kitap. Adı ‘Kitap Hırsızı’ydı. Cezbedici bir ad. İnsan sırf bu ad hatırına bile hemen okumak istiyor. Hemen okumak değil yazmak bakımından da kitaplara yoğun ilgisi sevgisi olan ‘Dağın Ardı’ ve ‘Zemheri’nin yazarı değerli İsmail Biçen arkadaş, kitap kokusunu hücreye salmıştı. Kesin iyi bir seçim yapmıştır diyerek heyecanla hemen okumaya başladım:

Nazi dönemi Almanyası. Faşizmin ruhu tüm çıplaklığıyla ortadadır. Sokaklarda dağ gibi yığılan kitaplar çalgın bir ayın atmosferinde ateşe verilmektedir. Faşizmin elinde kitap, içerdiği bilgilerle değil yaydığı alevle bir aydınlık aracı olabiliyor ancak! Kahramanımız küçük kız çocuğu ise; dünyanın en soylu hırsızlığını yapar ve çalacağı kitaplardan ilkinin bu ateşler ortasından ustaca aşırır. Tanrılardan ateşi çalmak gibi cesur ve anlamlı bir eylemdir bu... Kitabı okurken harika kâğıt kokusuyla beraber hikâyedeki is ve duman kokusunu da duyumsuyordum adeta. Fakat bir klişeyle söyleyeyim duyumsamakla kalmayıp yakında tüm bunları bizzat yaşayacağımızı nereden bilebilirdim ki...

Kitap Hırsızı bir tanrı mesajıymış meğer. Okuduktan kısa süre sonra darbe girişimi, hemen sonrasında maalesef girişimde kalmayan hakiki darbe olduğunda, biz de Sincan Kadın Hapishane’sinin tek kişilik hücrelerindeydik. Her zaman ve her yerde devrimci tutsaklarla devlet/hapishane idaresi arasında kitap ve yayınlar konusunda sisyphos tarzı bir ilişkilene vardır. Biz sürekli yükseltmeye çalışırken onlar hep aşağı itmeye çalışır halkımızı. ‘Eğitim Kurulu’ denen birim çok azimlidir bu konuda. Adında ‘eğitim’ gibi güzel bir kavram olunca bir şirinlik var sanıyor insan. Ama ‘emniyet’, ‘adalet’ gibi şirin isimleri olan kurumlar da var bu ülkede malum. Mesela basın savcılarının yasaklamadığı ya da en olmadık gerekçelerle toplatma kararı verme konusunda büyük bir üne sahip mahkemelerin engellemediği yayınlar, şirin isimli bu kurul Ceza İnfaz Kanunu’nun bir maddesine dayandırarak ‘sakıncalı’ diye yasaklar. Ki bilenler bilir; bu

tür maddeler öyle kısadır ki her şeyi kapsar, sınırsız bir yetki belgesi, bir joker kart, bir maymuncuk gibidir. Hani ismini hatırlayamadığım bir dergide Dante’nin ünlü ‘İlahi Komedyası’na dair yazı vardı. Sansürcüler ‘İlahi şeylerle komedi olmaz’ gerekçesiyle dergiyi kapatırlar ya, hah işte bu kanun o kanundur. Dergideki fotoğrafları bile sakıncalı bulabilirler. Düşünsenize dergiyi okurken birden karşınıza bir pencere çıkar. Çünkü resim kesilmiştir. Böylece aynı anda iki sayfayı okuma hizmeti sunmuş oluyor! Eee eğitim şart!

Kâğıt korkusunun sayısız çeşidinden bazıları bunlar. İşte henüz 15 Temmuz’dan önce de kayamızı en aşağı atmaya çalıştıkları bir zamandı. Çünkü o sıralar ‘Adalet Bakanlığı’ndan yeni bir genelge söylentisi dolaıyordu. İdare ise giyim, kap kacak, paspas sapının boyu, hatta boş pet şişeleri gibi eşyalardan başlamış, yumuşak bir geçişle yayınlara atlamayı planlıyordu. Tanrının lütfü! Ve OHAL ile kayayı daha pervasızca aşağı itmelerinin altın fırsatı olmuş oldu.

Özellikle teorik kitapları hiç bulamıyorlardı! Biraz daha orada kalsaydık kötü komşu, insanı ev sahibi yaptırır misali oturup kendimiz kitap yazacaktık. Neyse ki yine sürgün edildik.

Kâğıt korkuları bu kadarla da sınırlı değildi. Silivri’ye ilk gittiğimiz günlerdi. Her taze sürgün gibi bizde kanunen cevap verilme zorunluluğu yüzde 100, fiilen cevap verilmeme olasılığı yüzde 98 olan sayısız dilekçe, suç duyurusu yazmak durumundaydık. Eşyalarımız arasında bolca kâğıdımız da vardı ama türlü bahaneler üretip vermiyorlardı. Koca hapishanede bize verecekleri kâğıt yokmuş, olsa verirlmiş, biz önyargılıymışız, onlar kötü niyetli değillermiş. Günlerce bunun tartışmasını yaptık. En sonunda ser başkan dedikleri tüm gardiyanların sorumlusu ve en yetkilisi olan gardiyanı çağırdım. Yine aynı şeyleri anlatacak oldu. Sözüünü kesip, ‘Başka bir şey için çağırdım dedim. ‘Elimde kâğıt olarak sadece tuvalet kâğıdı var. Yarın savcılığa, bakanlığa bunlarla dilekçe yazacağım. Gardiyanlarınızı uyarın, almamazlık etmesinler deyince irkildi, şaşırıldı bir şey diyemedi. Ve az sonra mazgaldan bir tomar kâğıt uzatıldı. Kitap, yazı değil; ciddi ciddi kâğıt korkusu

denilen bir şey var. Tuvalet kâğıdından da korktuklarına ikinci kez tanık olunca şüphem kalmadı.

Yıllarca biriken, paha biçilemez, asla geri getirilemez, en kıymetli şeyimiz olan fotoğraflarımızın çoğu bize verilmedi, hala da yoklar. Yazdığımız sayısız mektubun asla adreslerine ulaştırılmadığını aylar sonra öğrendik. Bize verilmediği gibi yollayan arkadaşlara da iade edilmişler. Hangi spor salonunda, hangi fırındalar belki hiç bilemeyeceğiz.

İslam adına politika yaptığını iddia eden bir hükümet ne yazık ki uzun yıllardır var. Oysa Kuran ‘okumak’ anlamında bir mastardır. Kitabın, yazının, kâğıdın büyüü ve mucizesini keşfetmiş kitaplı bir dindir İslam. ‘Oku’ diye emir gibi, çok net, açık bir ayeti vardır. Fakat AKP her şeyi tersten okuyor. Kitaba, okumaya, kâğıda en çok düşman olan yine onlar. Şu OHAL ile birlikte kâğıt korkuları her zamankinden çok nüksetti. Lakin biz de onların korkularının yüz katı çok seviyoruz kâğıt kokusunu.

Tarihsel ve evrensel bir bilgidir; bir kişiyi, bir sistemi tanımak için onu kâğıt ko(r)kusuyula olan ilişkisine bakmak gerekir. Kesinlikle en iyi turnusol kâğıdıdır bu.

* Kocaeli, Kandıra Hapishanesi

“ Tarihsel ve evrensel bir bilgidir; bir kişiyi, bir sistemi tanımak için onun kâğıt ko(r)kusuyula olan ilişkisine bakmak gerekir. Kesinlikle en iyi turnusol kâğıdıdır bu. ”

Zindandaki yazar-şair, dilediği zaman yalnız kalamaz veya kalabalıklara karışıp anonim olamaz. Bu açığını ancak düş gücüyle ve anı bohçasına başvurarak kapatır. Ve okuyarak... Tabii unutmamalı ki zindanda, o betimlemesi zor koşullarda üretmek ve 'sanat' yapmak takdir hak eder.

Hapishanelerde sanat yapılır mı?

"Tıpkı bakışların gibi o ıssız gecede, uçurum kenarında sevginin seline uğradık. İşte sırf bu yüzden bile bizi masal sanacaklar..."
(Seyit Oktay, Tokat Hapishanesi)

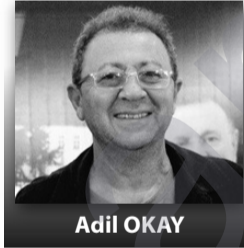
Yeni Özgür Politika Gazetesi Yazı Kurulu benden "Hapishane Edebiyatı" temalı bir yazı istediğinde İsviçre'nin Lozan kentindeyim.

Bern ve Basel'den sonra bu kentte de 68 tutsakla ortak hazırladığımız "Düşler Tutsak Edilemez" adlı serginin hazırlığını yapmaktaydık. Yani yollarda olduğum için yeni yazı hazırlayacak zamanım yoktu. Ancak konu "hapishaneler ve politik tutsaklar" olunca yok diyemedim.

Öncelikle belirtiyim: "Hapishane Edebiyatı" kavramı tartışmalıdır. Zira biz zindandaki tutsaklardan hep ve sadece 'içeriyi' anlatmalarını bekleriz. Ya da içeriden bir gözle 'dışarının' anlatılmasını. Oysa politik tutsaklar anı bohçalarını asıl olarak dışarıda doldurmuşlardır. Bu anlamda 'dışarıyı' da 'içeri' gibi anlatacak birikimleri vardır. Ama bu birikimi estetiği ihmal etmeden, edebiyatın olmazsa olmaz kurallarıyla işleyip ak kâğıda aktarmak çetrefilli iştir.

Yazar-şair yoğunlaşmak için kimi zaman kalabalıklara karışmak kimi zaman da yalnız kalmak ister. Bu bir lüks değil, daha iyi üretim için zorunluluktur. Ama zindandaki yazar-şair dilediği zaman yalnız kalamaz veya kalabalıklara karışıp anonim olamaz. Bu açığını ancak düş gücüyle ve anı bohçasına başvurarak kapatır. Ve okuyarak...

Tabii unutmamalı ki zindanda, o betimlemesi zor koşullarda üretmek ve 'sanat' yapmak takdir hak eder. Ten'e 'Ceza'nın Tin'e 'Eza'ya dönüştüğü zindan koşullarına direnmiş ve o koşullarda üretebilmiş (ve halen üretmeye devam eden) tutsakların sayısı bir grup arkadaşla beraber

Adil OKAY

kurduğumuz, yedi yıldır tutsak mektuplarına ve sanatsal ürünlerine yer verdiğimiz www.gorulmustur.org sitesinde görebileceğiniz gibi az değildir.

Keza 'Görölmüştür' ile redfotoğraf grupları olarak 30'a yakın hapishaneye büyük zorluklarla girerek 100'e yakın politik tutsakla ortak hazırladığımız ve Avrupa'ya taşıdığımız 'Fotoğraf Köprüsü' ile 'Düşler Tutsak Edilemez' adlı sergilerimizde bir amacımız günümüz hapishane koşullarında da edebiyat yapılabildiğini gösterebilmektir.

Deneyimlerimiz sonucunda bir kez daha gördük ki, özgürlük ve eşitlik düşüyle mücadele ederken esir düşen politik tutsakların düşünce üretimleri içeride, karanlığın zifiri hale gelmesine rağmen devam ediyor. Ne Amed Zindanı ne Sansaryan tabutlukları ne de F tipi hücreler bunu engelleyemedi.

Ama büyük hasar verdi. İçeride hayat, öyle romantik filmlerdeki ya da kahramanlık masallarındaki veya sloganlardaki gibi değil. Son yıllarda içerinde şair ve yazarların da olduğu yüzlerce güzel insan, zebanilerin akıl almaz baskıları sonucu hayatını kaybetti, binden fazlası da sağlığını.

Hayatın her zaman sloganlara uymadığını biliyoruz ya da bazı sloganların sadece o an ve mekân için geçerli olduğunu.

Ruhi Su, ünlü 'Hasan Dağı' adlı türküsünün sözlerini, İstanbul'dan Adana'ya elleri kelepçeli yolculuğunda yazarken, romantik aşk dizeleri yazmıyordu. Yaşadığı çileyi haykırıyordu.

Sabahattin Ali, Sinop Zindanı'ndan;

"Dışarıda deli dalgalar
Gelip duvarları yalar
Seni bu sesler oyalar
Aldırma gönül aldırma..." diye haykırıırken, aslında 'aldırıldığını' anlatıyordu.

Defalarca tutuklanan ve işkence gören şair **Cigerxwîn**;

"Yüzlerce, binlerce yıl dilimiz
Bizim gibi tutsak kaldı" derken,
Ahmed Arif, işkenceleriyle ünlü Sansaryan hanında,

"Ölüm Böyle altı okka koymaz adama
Susmak ve beklemek müthiş
Genciz namı gibi ve çatal yürek
Barışa bayrama hasret
Uykulara derin kaygısız rahat
Otuz iki dişimizle gülmeye
Doyasıya sevişmeye..." diye yazıyordu.

Babam şair **Süleyman Okay**, 12 Eylül darbesinden sonra kapatıldığı Adana zindanında yazdığı, "Sevda tutuklanmaz" adlı uzun şiirinin girişine;

"Ranzamda
Sabaha bir yıl var daha
Şimdi köşe başlarında eller yukarı
Şimdi kan kokuyor bu duvarlar
Ölüm kokuyor
Makaralara sığmıyor acılarım
Sağılmakla bitmiyor..." diye not düşerken, acısını, özlemini haykırıyordu.

Bu coğrafyada yukarıda adlarını saydığım şair yazarlar gibi yüzlerce insan yaşadığı acıyı estetize ederek şiirle- öyküyle- romanla - resimle- karikatürle dışa vurmaktadır. Hapishanelerde tutsak yazar ve şairlerin sayıları bazen artmış bazen azalmış. Yazar - şair kimliğini dışarıda kazanmış sonra esir düşmüş tutsaklar olduğu gibi, zindanda yazmaya başlayıp iyi eserler veren tutsakların sayısı da az değil. Dolayısıyla ceberut devletin engelleme çabalarına rağmen devasa bir hapishane edebiyatı oluşmuştu. Başta da belirttiğim gibi bu külliyyat sayesinde tutsakların düş gücüne zincir vurulamayacağını görmekteyiz.

"Tohum bir kez toprağa düştü mü 'yazı', 'yasak', 'genelge' tanır mı?! O havalandırmaya dağıttıkları toprak, beton yarıklarında filizlenip boy verdi. Sarmaşıklar duvar diplerinden dolanıp çatıdaki tel örgülere dolandı. Her sabah yeşil koktu havalandırma... Her aramada gözleri bir tek şey gördü ve öfke dolu bakışlar hiç eksilmedi duvarları aşan sarmaşıktan... Her şeye rağmen koyu olana karşı yeşil yeşil akıp maviye ulaştı."

Yine bu eserler sayesinde 'devlet raporları'nın sahteliğini, hapishane doktorlarının, psikologlarının, gardiyan ve müdürlerinin (istisnaları tenzih ederim) el birliği ile içeride yaşanan - tutsaklara yaşatılan eza'nın gizlenmesi için çalıştıklarını anlayabiliyoruz.

Özellikle 12 Eylül 1980 faşist darbesinden sonra hapishaneler "İslah evi- rehabilitasyon merkezi" değil birer işkencehaneye dönüştü. Bu işkencenin dozu kimi zaman artmış kimi zaman azalmıştır. AKP iktidarının ilk döneminde fiziki işkence karakollarda ve hapishanelerde yok denecek düzeye gelmişti. Fakat 7 Haziran seçimlerinden sonra AKP, demokrat maskesini çıkarmış ve işkencenin yeniden başlamasının önünü açmıştır. Devlet vur deyince zindan zebanileri öldürmeye başladı. Dışarıda yaşanan anti-demokratik, despotik uygulamalar içeriye misliyle yansıyor.

Ancak devlet aklının anlayamadığı şu olmuştur: Bu coğrafyada Yedikule Zindanları'nın inşasından bu yana, zulümle direniş başat gelişmiştir. "Hapishane Edebiyatı" da bu direnişin bir parçasıdır. Aşağıda halen hapishanede olan yazar ve şairlerin son bir yılda bana yolladıkları mektuplarından seçtiğim alıntılar bu savımı doğrulayacaktır:

Tutsak yazar **Dr.Ayhan Kavak**, "Bu soğuk duvarlar arında elde kalan ifade yöntemlerinden biri de kalemin gücüyle patikalar oluşturup dışarıya yürüyüş eylemdir. (...) Silkinip atılmalı kirlen! Arındıkça toplumu arındırabilirsin. Zulmün abadına inat, kapsam dışlaştırma ve her türden ötekileştirmeyi doğuran kötülük odaklarına hayır demek ellerimizde..." derken, tutsak yazar **Sinan Bülbül** yolladığı mektupta, "Fotoğraf Köpürsü" adlı iki adet kitapçık yollamıştın, üç dört cezaevi dolaştım, alınmadı burada da bir sürü gerekçeyle verilmedi, her iki kitapçığı alabilmek için İnfaz Hâkimliği'ne itirazda bulundum, sonuç henüz belli olmamış. Sanat - edebiyat çalışması içerikli bir kitapçığın başına demek böylesi şeyler de gelecekmış!" diye OHAL'in içeriye yansımalarını özetliyor.

Tutsak yazar **M. Garip Yaş** da mektubunda aynı konuya değiniyor: "Hayata bağlanan nefes borularımız kesiliyor, sıkılıyor. Bu boruları açık tutmak, nefes alıp-verebilmek o kadar zorlaştı ki, bu sadece bizim çabalarımızla aşabileceğimizin ötesine geçti. Bazı şeyleri anlatılmak çok zor, bazen kelimeler kifayetsiz kalıyor anlatmaya."

Gebze Hapishanesi'nden **Evrin Konaç** yolladığı mektupta değme yazara taş çıkaracak betimleme yapıyor: "Tohum bir kez toprağa düştü mü, 'yazı', 'yasak', 'genelge' tanır mı?! O havalandırmaya dağıttıkları toprak, beton yarıklarında filizlenip boy verdi. Sarma-

GÖRÜLMÜŞTÜR

şıklar duvar diplerinden dolanıp çatıdaki tel örgülere dolandı. Her sabah yeşil koktu havalandırma... Her aramada gözleri bir tek şey gördü ve öfke dolu bakışlar hiç eksilmedi duvarları aşan sarmaşıktan... Her şeye rağmen, koyu olana karşı, yeşil yeşil akıp maviye ulaştı."

Ağır hasta tutsaklardan şair **Erol Zavar**'ın içeride yazdığı ve kızım Öykü'ye yolladığı bir şiirde ütopyalarmıza gönderme var:

"Çekip gitsek acılar ikliminden
Göç etse başka diyarlar gönlümüze
Salıncaklar kursak

Çocuk gülüşleri kirlenmese
Sesini dinlesek kıpırtısız yıldızların
Yuvalarında görsek şakıyışını kuşların
Annemiz makarna pişirse
Çocuk gülüşleri kirlenmese..."

Elbistan hapishanesinden yazan yazar ve karikatürist **Serdar Koç**, "İçeride yazınsal çalışmalar sahiden terapi işlevi görüyor diyeyim. Bir arkadaş edebi çalışmalarını di- reniş olarak addetmişti. Uzun yatınca bu daha belirgin oluyor" diyerek hapishane edebiyatının önemine atıfta bulunuyor.

Ve nihayet 'Tencerenin dibi' adlı romanıyla tanıdığımız 22 yıldır zindanda olan Kürt yurtseverlerden **Gülazer Akın**'ın Şakran Hapishanesi'nden yolladığı öykü tadında ama hüznünlü bir mektubuyla bitiriyorum diyeceklerimi.

"Değerli Adil abi, Merhaba; dilerim dediğin gibi 2018'de buluşur söyleşiriz. Aklıma gelmezdi. Zira daha sekiz yıllık mesafe var bende. Oysa umut ve beklentiler bizim yüreğimizde. Ayarlamasını biz yapabiliriz. Ama ben artık zamana sırtımı dönmeye karar verdim.

Pek yazamıyorum. Eskiden sanki daha vefalı ve duyarlıydım. Tepkilendim. Yine mesele zaman! Mesela tüm çocuklar büyüdü (ben içerideyken) yaşlılar göçüp gitti. Oysa çocuklara - Öykü de dahil- büyümenin, yaşlılara da ölmeyin demiştim ama beni ciddiye almadılar.

Şimdi bu acıyı yüzümün hangi tarafına süreyim!

Ben de susmayı denk buldum bu olan bitene. Becerebilseydim zamana gıcık olsun diye, dünyanın haline, bu coğrafyanın gümbürtüsüne, bir türlü rengine erişemeyişinin kahrına hiç konuşmazdım.

Sergi kitabını aldım. Teşekkürler. Ama asıl teşekkür, istediğim fotoğrafı bulup çekmene. (...) Bu istediğim fotoğrafı karşımda görünce sevindim, duygulandım. Çünkü sana demiş miydim, aslında beni çekmeni istemiştim. Çünkü çocukluğumun hiç resmi olmadı! (...)

Bizim için hazırladığınız her sergiye bizi davet ediyorsun ya. Mutlaka bir gün geleceğiz. Ölü veya sağ olarak geleceğiz. (...)

Gülazer Akın - Şakran Kadın Hapishanesi..."

Sonsöz:

Son olarak okuyuculara, www.gorulmustur.org arşivinde hapishanelerden gelen binlerce mektup, orijinal resim ve karikatür olduğunu ve bu arşivin araştırmacılara ve/veya sergi açmak isteyenlere açık olduğunu anımsatmak istiyorum.

İÇERİDEN DIŞARIYA FOTOĞRAF

"Düşler Tutsak Edilemez!"

68 mahpus, 68 fotoğraf, 60 fotoğrafçı

JI HUNDİR BER BI DERVE DE

Xewn Dîl Navên Girtin

68 Girtî, 68 Wêne, 60 Wênêkêş

Hayaller Tutsak Edilemez!

68 Siyasi Tutsak, 68 Fotoğraf ve 60 Fotoğrafçı

SERGI

03-05 Ekim / Octobre

Sergi Düzenleyicileri

red fotoğraf grubu görülmüştür ekibi

Açılış: 03 Ekim 2018, çarşamba saat: 14:00

Ouverture: 03 Octobre 2018, Mercredi heure: 14h00

Adres: Kürdistan Kültür Merkezi
Rue de la Borde 12 / 1018 Lausanne

Adresse: Centre Culturel du Kurdistan
Rue de la Borde 12 / 1018 Lausanne

TUTSAKLARIN SESİ PLATFORMU
PLATTFORM FÜR DIE STIMME DER GEFANGENEN

İÇERİDEKİLER

A. RAHİM YILDIZ
ABDÜLKERİM AKTAŞ
ADNAN ÖZTEL
AGİT BECEL
AHMET BİLGE
ALİ OSMAN KÖSE
AYHAN KAVAK
AYNUR EPLİ
AYSEL KOÇ
BAHAR DEMİR
ALEV YANAR
SEVİNÇ SÖNMEZ
BEJDAR RO AMED
CEVAT YERDEGÖL
DENİZ TEPELİ
DİDEM AKMAN
ERCAN BİNAY
ERDAL ASLAN
ERDAL SÖSEM
EROL ENGİN
EYLEM BAŞ
FADİME ÖZKAN
FELEMEZ ERDEM
FERDA İLDAN
FİKRET KARAKOÇ
GÖNÜL BULUT
GÜLAZER AKIN
HACI NEHSAN
HALİL GÜNDOĞAN
HASAN GÜLBAHAR
HASAN ŞAHİNGÖZ
HAYDAR BAYAR
HAYDAR DEMİR
HAYDAR SÖNMEZ
HİDİR YILDIZ
İBRAHİM ŞAHİN
KAMİL TURANLIOĞLU
KASIM KARATAŞ
KENAN KARAASLAN
M. NURİ ÖZEN
MEHMET BOĞATEKİN
MEHMET GARİP YAŞ
MELİH GÖRLER
MERTCAN KARAASLAN
MESUT DENİZ
MUSA ŞANAK
MUSTAFA AĞCAKAYA
NURETTİN ERENLER
ÖZGÜR AMED
ÖZLEM ÖZDEMİR
RESUL KOCATÜRK
RIDVAN YUSUF OĞLU
RUŞEN ÖZKAN
SADIK ASLAN
SAMI ÖZBİL
SELVİ KALEN
SERDAR KOÇ
SERKAN KAYA
SEYİT OKTAY
SİNAN BÜLBÜL
SUAT BAHADIR
ŞEHNAZ ŞAHİN
ŞEMSETTİN ÖZER
VELİ ÖZDEMİR
YUSUF DEMİR
ZEKİ KAYAR
ZELİHA BULUT
ZEYNEP AVCI

DIŞARIDAKİLER

ADIL OKAY
AHMET DEMİRSOY
AKIN GEDİK
ALİ OSMAN ABALİ
ARIP KILIÇ
ARZU AYBAT YAŞAR
ATEŞ ALPAR
ATILLA ATALA
AYSEL AKBABA
AYTEN ÖNAL
BESE BALKAN
BİRGÖL ŞAHİN
BURCU ÇATIKER
CANAN MENGÜN
ÇAĞDAŞ ERDOĞAN
CETİN AYDIN
DAMLAM ATAÇ
DORA GÜNEL
EMİNE BAŞA
EMİNE MERAL VURANOK
ENGİN ÇOLAKOĞLU
ENVER ENLİ
ERKAN BULUT
FULYA ALGÖL
GÜL ERTUNAN
GÜLENDER SÖNMEZ
GÜNER KAYA
HAKAN TOSUN
HALİL DOĞAN
HAYRİ TUŦUÇ
HİDİR GÜN
KERİM EREN
MEHMET ÖZER
METİN EKİNCİ
METİN YOKSU
MURAT KICIR
NURCAN ALPİNAR
ORHAN DENİZ
ÖMÜR EĞRİBEL
ÖZCAN YAMAN
PAŞA İMBEK
PEMBEGÖL GÖKÇEK
SADIK UÇOK
SAKİNE YILDIRAN
SEDA ÖZ
SELAH ÖZAKIN
SELMET GÖLER
SULTAN ESEN
SULTAN GÜNER
SULTAN TORBACIOĞLU
ŞAKİR SAĞLAM
ŞERİFE KILIÇ
TAHİR BOZKURT
ÜMRAN DÜŞÖNSEL
YASEMİN ASLANTAŞ
YEŞİM OĞUZ
YILMAZ KILIM
YURDAL BİLGİÇ
YUSUF ASLAN
YÜKSEL UYGUN

Hapishane edebiyatında kadın tutsaklar

Yazmanın değişik biçimlerinde üretmek kuşkusuz daha farklı bir çalışmayı zorunlu kılsa da, tüm mahpuslar için hapishane edebiyatı denildiğinde ilk akla gelen ve hapishaneden yolu geçmiş her bireyin vazgeçilmezi mektup oluyor... Ve her bir mektup kendi formunda tutsaklar bakımından haberleşmenin ötesinde bambaşka anlam ve içeriğe sahiptir.

Ne zaman hapishanelere ilişkin düşünmeye ya da bir şeyler yazmaya hazırlansam Nazım'ın o müthiş dizeleri düşer aklıma...

"...İçerde gülü bahçeyi düşünmek fena/
dağları deryaları düşünmek iyi/ durup din-
lenmeden okumayı yazmayı/ bir de doku-
macılığı tavsiye ederim sana/ bir de ayna
dökmeyi./ Yani içerde on yıl on beş yıl/
daha da fazlası hattâ/ geçirilmez değil/ge-
çirilir/ kararmanın yeter ki/ sol memenin altındaki cevahir."

Deneyimli bir mahpustur Nazım usta ve hapishanede üretmenin direnmek ve ayakta kalmak için şart olduğunu öğütler mahpus yatacaklara...

Hapishanesi çok ve çeşitli bir ülkede yaşayınca insan, üstelik o hapishaneler tüm tarihi boyunca aydınların, yazarların, sanatçıların, gazetecilerin, avukatların, siyasetçilerin mekanı olunca, yazmak önemli bir üretkenlik olarak karşımıza çıkıyor. Yazmanın değişik biçimlerinde üretmek, kuşkusuz daha farklı bir çalışmayı zorunlu kılsa da, tüm mahpuslar için hapishane edebiyatı denildiğinde ilk akla gelen ve hapishaneden yolu geçmiş her bireyin vazgeçilmezi mektup oluyor.

Durun hemen itiraz etmeyin. Dışarıdakiler için mektubun ya ödenmesi gereken bir fatura ya da antika-nostaljik bir iletişim aracı olduğunu biliyorum. Ancak bildiğim ve yaşayarak öğrendiğim bir diğer şey ise mazgaldan uzanan mektup demetinden çıkan her bir zarfın, bir tutsak için duvarların ötesine açılan bir başka pencere olduğudur. Ve her bir mektup kendi formunda tutsaklar bakımından haberleşmenin ötesinde bambaşka anlam ve içeriğe sahiptir. Bunu anlayabilmek için ise, mektup dağıtım saatlerinde açılan mazgaldan uzanan mektup demetine doğru büyük bir sevinçle, mutlulukla uzanan tutsak ellerini ve bakışlarını görmek lazım...

Evet bir tutsak için mektup hem bir iletişim aracıdır, hem de hapishaneden hapishaneye uzanan yolda tutsaktan

Füsun ERDOĞAN

tutsağa şiir, öykü, anı, anlatı diyebileceğimiz edebiyatın değişik türlerini taşır. Ve elbette tutsak mektupları ille de direnç ve özlem yüklü olurlar.

Bir tür olarak edebiyatta mektuba çok alışkın değiliz. Ancak hapishaneler söz konusu olduğunda kabul etmemiz gerekir ki, mektup önemli bir yer tutar. Tanık olduğum kadarıyla az ya da çok her tutsak mektup yazar ve her bir mektup edebi bir yan taşır.

Hiç kuşkusuz hapishane edebiyatında genel olarak tutsakların üretimi roman, öykü ve şiir dalındadır. Ve ne yazık ki, kadınlar söz konusu olduğunda üretkenlik esas olarak 2000'li yıllar sonrasına denk gelir. Bu durumun kendisinin hayattaki karşılığı çok somuttur. Kadınların siyasal, toplumsal yaşamda tuttıkları yer onları yıllar boyunca dünsel üretimlerin dışında bırakmıştır.

12 Mart sürecinde sayısal olarak kadınlar daha azdır. 12 Eylül askeri faşist cuntasıyla kadınların hapishanelerdeki sayısı artmış ama edebi ürünler noktasında dikkate değer bir üretkenlik olmamıştır. 1990'lar ve 2000'ler de devrimci kadın tutsakların sayısı dikkate değer bir artış göstermiştir. Sayısal olarak az sayıda devrimci tutsak kadın yazmaya, edebi ürünler üretmeye yönelmiş olsa da, ortaya çıkan ürünlerin niteliği dikkate değerdir.

Gebze Hapishanesi:

Kadınlar için bir okul, bir üretim merkezi

2006 12 Eylül'ünde Gebze M Tipi Hapishane'ye gittiğimde devletin 19 Aralık 2000 sonrası hapishanelerdeki yürürlüğe koyduğu kurallar nedeniyle koşullar arası ilişki havalandırmadan, mazgaldan seslenmek dışında oldukça sınırlıydı. Daha uzun sohbetler için ekmek içinden yaptığımız toplara yazdığımız notları, mektupları iliştirip bir poşete sararak havalandırmadan sahibine gönderiyorduk. Topların tellere takılmaması için de günün belli zamanlarında yeni gelen tutsaklar denemeler yapıyorlardı. Bu nedenle zaman zaman kapasite fazlası gerekçe yapılarak

hücrelerdeki sayılar arttırılırsa da, 12 ve 6 kişi kalınıyordu. Ve kaçınılmaz olarak bütün hayat koşullarıyla organize ediliyordu.

O koşullarda Arzu Torun ve Muhabbet Kurt "İçimizdeki Bahar" kitabını yazdı. Kitap hem anı anlatı, hem de roman tadında tutsak kadınların işkencede, hapishane katliamlarında ve elbette hapishanede yaşadıklarını anlatıyor. İçimizdeki Bahar kitabının yazılış öyküsü ise başlı başına bir başka öykü...

19 Aralık katliam ve direnişinin yıl dönümünde yaptığımız sohbet, bizi o günlerin yazılması gerektiği fikrine ulaştırmıştı. "Katliamın yıldönümünde iki kadının dilinden sözcüklere, cümlelere akarak dile gelen bu direniş; kalemin gücüyle Sayfalara işlenmeliydi. Zindan katliamlarında, direnişlerde ölümsüzleşen kadın militanların anısına; bu direniş, kadın özgürlük mücadelesinin tarihinde hak ettiği yere konulmalıydı." dedik ve hemen bir düzenleme ile işe başladık.

Muhabbet, gözaltında tecavüze uğramış, 1990'ların sonunda kadınlar gözaltında taciz ve tecavüze karşı mücadeleyi yükselttiklerinde, bu Muhabbet'i de yüreklendirmiş ve duruşmada gözaltındayken uğradığı tecavüzü anlatmıştı.

Arzu Torun, Burdur Hapishanesi'nde devletin tutsaklara saldırısı sonucunda, asker ve gardiyanlar tarafından hücrelere götürülmeden önce floresan lamba ile tecavüze uğramış, hiç tereddüt göstermeden uğradığı tecavüzü açıklarak, hesap sorma bilinciyle hareket etmiş bir devrimciydi.

Bu nedenle iki devrimci kadının kaleme aldıkları ve ilk baskısı Varyos Yayınları'ndan, ikinci ve üçüncü baskısı Ceylan Yayınları'ndan çıkan "İçimizdeki Bahar" kitabı, A-8 koşullarının her birinin değişik düzeylerde katkıları nedeniyle ortaya çıktığından imece usulü bir kitap olarak değerlendirilmişti.

Kitabın yazarlarından Arzu Torun özgürlüğüne kavuşmuş olsa da Muhabbet Kurt halen Sincan Kadın Kapalı Hapishane'de ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını konulduğu tek kişilik hücrede geçiriyor.

Hiç kuşkusuz hapishane edebiyatında genel olarak tutsakların üretimi roman, öykü ve şiir dalındadır. Ve ne yazık ki kadınlar sözcüğü konusunda üretkenlik esas olarak 2000'li yıllar sonrasına denk gelir. Bu durumun kendisinin hayattaki karşılığı çok somuttur. Kadınların siyasal, toplumsal yaşamda tuttıkları yer, onları yıllar boyunca düşünsel üretimlerin dışında bırakmıştır.

Üretken bir kadın Rojbin Perişan

Rojbin, 1973 yılında Diyarbakır'ın Lice ilçesinde doğmuş. İlk ve ortaöğrenimini Diyarbakır'da tamamladıktan sonra, 1991 yılında Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi'ne kaydını yaptırmış. Rojbin'in üniversite hayatı çok kısa sürmüştür. O yıllarda her kesimden kadını, genci bir mıknaş gibi çeken özgürlük tutkusu Rojbin'in de yüzünü dağlara dönmeye neden olmuş.

1991 Newroz'u'nda PKK'ye katılmış. Ancak gerilla yaşamı uzun sürmemiş. 1992 yılının Ekim'inde gözaltına alınarak tutsak edilmiş. Yargılama süreci kısa sürmüştür ve müebbet hapis cezasına çarptırılmış Rojbin. Ve bir süre sonra da öyküler yazmaya başlamış. İlk kitabı 2007 yılında on öyküden oluşan ve Kürdistan'a, Kürt kadınına odaklanan ve 2007 yılında Aram Yayınları'ndan çıkan "Saçlar ve Gölgeler" kitabı.

Öykülerin bir romana dönüşmesi için üç yıl çalışmış Rojbin... Hapishanelerde kitap yazma işi aynı zamanda kalemin gücüyle olur. Ne daktilo ne de bilgisayar bulunur. Her ne kadar yönetmelikte bilgisayar hakkı diye bir şey olsa da, hapishane idareleri bu hakkı kullandırmamak için ellerinden geleni yaparlar. Rojbin'in de bütün kitaplarını elle yazdığını biliyorum...

Rojbin Perişan'ın ikinci kitabı iki baskı yaptı. İlk baskısı 2010 yılında Med Yayınları'ndan, ikinci baskı ise 2011 yılında Aram Yayınları'ndan çıktı. Rojbin "Gözyaşımın Ağıydı Seni Beklemek" romanında 1990'lı yıllarda Diyarbakır'da yaşanan binlerce olaydan sadece birkaç kesit sunuyor okura... Kalemi güçlü Rojbin'in... Okuru çıkardığı yolculukta insan sevgisinin, aşkın, ülkenin, fedakarlığın, yoldaşlığın, arkadaşlığın ve ihanetin nasıl yaşamın bir parçası olduğunun ayırımına varıyor.

Rojbin Perişan'ın son kitabı Aram Yayınları'ndan 2014 yılında çıkan "Bakır Sesli Kadınlar." Rojbin'in kahramanları diğer kitaplarında olduğu gibi bu romanında da kadınlar ve özelde kadınların beslendiği kıvrımları birer aksesuar olarak edebi zeminde kendine özgü bir biçimde tematize ediyor.

Rojbin 26 yıllık bir mahpus. Gebze Kadın Hapishanesi'nde kalıyor ve yazmaya devam ediyor...

Kalemi de iradesi gibi güçlü: Gülazer Akın...

Gülazer'i zaman zaman Özgür Gündem'de çıkan yazılardan tanıyordum. Gebze Hapishanesi'ndeki ilk tanışıklığımız da Kocaeli Üniversitesi Hastanesi'ne götürülürken oldu. Eski ringe ellerimiz bağlı konulduğumuzda, hemen isimlerimizi söyleyin, oracıkta tanıştık ve uzun sürecek bir dostluğu inşa ettik. Gülazer'le aynı koğuştaki paylaştık. Yazdıklarımızı birbirimize okutarak dayanıştık.

Gülazer Akın, 1973 Ahlat doğumlu ve 1990'lı yıllarda yüzünü dağlara dönen genç kadınlardan. Ağabeyinin şehit düşmesinin ardından zaten yabancı olmadığı Özgürlük Ha-

reketine katılmış. Eğitimlerin ardından çalışmaya başladığı İstanbul'da 1996 yılında gözaltına alınarak tutuklanmış ve müebbet hapis cezasına çarptırılmış. Tüm gençliğini birçok gerilla kadın gibi hapishanede geçirmiş. Genç yaşta tutsak düşmesine rağmen, şimdi orta yaşlı bir kadın. Sağlık koşullarına, yaşadığı bir dizi hastalığa rağmen yazarak üretmekten vazgeçmeyenlerden. İlk kitabı hapishanede tanıdığı Dilber ananın öyküsü. Gülazer'in bu ilk romanı "Tencere'nin Dibi" iki baskı yaptı. İlk baskı Favori Yayınları'ndan. İkinci baskı ise Belge Yayınları'ndan.

Gülazer yazmayı seven bir kadın. Kalemi kadar devrimci cins bilinci de güçlü biri. İlk kitabından Dilber ananın yaşadıklarını anlatırken, kadınlara devrimci bir cins bilinci aşılamayı da ihmal etmiyor.

Gülazer Akın'ın ikinci kitabı 2017 yılında Aram Yayınları'ndan çıkan "Cinsiyetçiliğin Yaratımı". Gülazer bu kitabında diyor ki: "Biliyoruz ki, cinsiyetçilik erkek kurgusudur. Toplumsal yansımaları bulmayan hiçbir teori, kuram ve öğretisi bilimsel değildir. Bilimsel olan hakikat rejimi eksenli olandır. Ancak sosyal bilimler hem pozitivist olduğundan, hem de sınıfsal önceliğe göre kendini ortaya koyduğu için hakikat açısından güvenilir değildir. Her kadının kendini gösterme, ortaya koyma talebi ve gerekliliği meşrudur; kendini tanımayan hiçbir güç veya varlık neyi ne kadar yapacağını, başaracağını da bilemez."

"Bugün kadın yürüttüğü mücadeleyle doğru bir kadın tanımını ortaya çıkarıyor. Kendisi olabilen, yabancılaşma girdabından kurtulan, kendisini taşıyabilen, ardından toplumu taşıma iddiasını güden, erkeği de kapsayan toplumsal, sıcak bir yaşam düzeninin inşasını yaratım ereğiyle hareket eden kadın değerlidir."

Gülazer'in Kürtçe kitap yazdığını da biliyorum. Fakat henüz o kitap okurla buluşmadığı için kitaba dair bilgi verme koşuluna sahip değilim.

Gülazer'in son kitabı ise, geçtiğimiz yıl Goran Yayınları'ndan çıktı. "Elimdeki Yirmi Günlüğüm" romanında Gülazer yeğenini ve kendisini anlatıyor aslında. Yetim kalan yeğenine yoksulluk içinde nasıl annelik yaptığını, yeğeni ile arasında kurulan bağı ve yüzünü özgürlük alanlarına diktiğinde yeğenin yaşadığı duygusal kırılmaları içi cız ederek anlatıyor. Kitabın önsözünde ise, şöyle diyor Gülazer Akın: "Yasak bir dilin gurbetiyile 'mahsus mahal' denilen bir yerde yazıyor hikayelerini. 'Haritanın yırtılan yerinden'..."

Bir tutsak şair Selver Yıldırım

Selver Yıldırım, 1971 yılında Maraş'ın Pazarlık ilçesine bağlı Şakulyan köyünde doğar. İlkokulu kendi köyünde, ortaokulu komşu köyde okur. Hatay Sağlık Meslek Lisesi'nden mezun olduktan sonra, bir dönem farklı illerde hemşirelik yapar. 1992 yılında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi 2. Sınıf öğrencisiyken yüzünü özgürlük mücadelesine dönen üç kız

kardeşten biridir. Bu süreçte Botan'da bir çatışmada bir gözünü kaybeder. Bir kolu ve yüzü şarapnel parçalarıyla yaralanır. Bedenindeki şarapnel parçalarının çıkarılması ve tedavi için yoldaşları onu Kafkasya'ya gönderirler. Gürcistan devleti yapacağını yapar ve Selver Yıldırım'ı önce tutuklar, ardından da 20 Mart 1999'da Türkiye'ye teslim eder.

Tutsakların sığınağıdır dizeler. Bazen iyi bir okur olsalar da, çoğunlukla yüreklerindeki acıları da, sevinçleri de, direngenliği de dizelere dökerler. Çoğu şiirini gün yüzüne çıkarmasa da Selver Yıldırım biriktirdiklerini bir kitapta toplar. 2007 Mart'ında Siyah Beyaz Yayınları'ndan çıkan "Aşksız Doğmanın Çocukları" kitabının arka kapağına düşülen notta şunlar yazmaktadır:

"Bu kadın bugün/ Bütün duvarları yıkar/ Hemcinsinde giymiş erkekten tiksindir/ Olmazsa kendini yakar/ Bu kadın yurt olmaz ceninine/ Rahminde büyüyen esaret düşük yaptı/ Yurt olmaz askerine/ Askersiz çağın şafağına imza attı..."

Bugün özgür olsa da bu kitap hapishanede yazıldı

2013 yılını bitirmeye sayılı günler varken Sara Aktaş'ın "Aksi Yalandır" kitabı elime geçmişti. O zamanlar Sara Amed zindanındaydı. Kitap Mart 2013'de Aram Yayınları'ndan çıkmıştı. Sara kitabına adını verdiği "Aksi Yalan" şiirinde hayata bakışını şöyle özetlemişti:

"...Her kurşun sahibini bulmuş er ya da geç / Ya bu şehir bana alıacak / Ya da ben aykırı yüzüme / Aksi yalandır..."

Sara Aktaş'ın tüm şiirlerinde ise, kadın bakışı var. Ve sık sık kadınlara seslenirken bulursunuz Sara'nın şiirinde...

Sara; "Her şeye ruhunu veren sen / Diriltmelisin ateşin kızını / Karanlığa akıtmalsın / Memenden ışığın sütünü / Ve bil ki / Ateşi soyumuzun en eski kanıtı / Zilani bir isyansın" dizeleriyle isyana çağırır kadınları.

Töre cinayetlerinde katledilen kadınlar için yazılmış şiirler, birer ağıt tadındadır.

Sonuç yerine...

Hapishanede yazan kadınlardan biri de ben oldum. İnsanın kendisini anlatması zor olduğu için, buraya sadece küçük bir not düşmeyi uygun buldum. 2006-2014 yılları arasındaki sekiz yıla varan tutsaklığım boyunca hep yazdım. İlk birkaç yıl daha çok politik konularda köşe yazıları ve teorik-politik dergilerde yazdım. 2011 Mart'ından 2017 8 Mayıs'ında tahliye oluncaya kadar bianet.org'da hapishane güncel yazıları yazdım... Aynı süreçte "Kadın Önderleşmesinde Rosa Luxemburg" kitabım Belge yayınlarından çıktı. Yine hapishanede yazdığım ama çıktuktan sonra Dersim Yayınları'ndan çıkan "İkizim Yeşil Erik Dalı/Hapishaneden Sevgiliye Mektuplar" kitabım 2018 Ocak'ında çıktı. Hapishanede yazdığım ama bir türlü yayımlayamadığım kadın portreleri ise hala demlenmede...

Karanlıktaki yıldızın savaşçısı

Bir sabah gazetenin idaresinde çalışan bir arkadaş elinde bir zarfla geldi. Bolu F Tipi Cezaevi'nden gönderilmişti. Murat Türk'ün mektubuydu. Bu ilk mektupla birlikte zarfın içinde üç adet yazı da vardı. Eylül 2011'de PolitikART'ta yayımladığımız ilk öyküsü olan 'Balıkçı ve Oğlu' da o zarfın içinde olmalı. Ve de aynı yılın Ekim ayında yayımlanan 'Gerçeğe Yaklaşmak' adlı denemesi...

Her şey bir mektupla başladı. Yanılmıyorsam 2011 yılıydı. Yoksa 2010 muydu? Bir gün gazetemiz Yeni Özgür Politika'nın merkezine gelen mektuplar arasında, Sincan Kadın Cezaevi'nin mührünü taşıyan bir zarf vardı. Haftalar, belki de aylar önce, gazetenin eki PolitikART'ta, Zeynep Avcı imzalı bir öykü yayımlanmıştı. Öyküyü bize Özgür Gündem'den Hüseyin Aykol göndermişti. 1996'dan beri tutsak Zeynep'in Avrupa'da yaşayan bir yakını ise, öyküsünün yayımlandığı PolitikART sayısını saklayıp, bir şekilde kendisine ulaştırmıştı. Zeynep de teşekkür etmek için bize mektup yazmıştı. Her şey o mektupla başladı. O güne dek bir mektubun, hele ki içerden açılma-yan kalın demir kapılardan bir labirent olan zindandan gönderilen bir mektubun bu kadar çok kapı açabileceğini bilmezdim.

Meral ÇİÇEK

O zamanlar Yeni Özgür Politika olarak TC zindanlarındaki tutsaklarla bir iletişimimiz yoktu. Sonuçta yurtdışında yayın yapan bir gazeteyiz. Yani biz dışarının da dışarındayız. İçerinin içerisindekiler içinse dışarıyla iletişim kurmanın tek yolu mektuptu. Onlar kalın ve dikenli telli duvarlar ardında betondu hücrelere mahkum edilirken sömürgeci devletin amacı seslerini kırmak, onları görünmez ve duyulmaz kılmak, toplum ve mücadeleden koparmaktır. O yüzden içerdekiler için yazı sadece bir üretim değil, aynı zamanda bir direniş biçimidir de. Sesini dışarıya ulaştırmanın aracıdır. O yüksek duvarları yıkmanın bir yoludur.

Zeynep'ten sonra düşündük ki içeridekilerin sesini dışarıdakilere ulaştırmak için basın olarak görev ve sorumluluklara sahibiz. Yurtdışında olsak da. Ve bizlerin de o sesi dinlemeye ihtiyacı var. O yüzden PolitikART'ın en azından bir sayfasını TC zindanlarındaki tutsaklara ayırmaya karar verdik. Sayfanın adını "İçeriden" koyduk. Ama içeridekiler bizi bilmiyordu, Yeni Özgür Politika'yı belki sadece ismen duymuşlardı, okuma imkanları yoktu. O nedenle öncelikle onlara ulaşmamız gerekiyordu.

Her şey o mektupla başladı

Zeynep'in mektubuna cevap yazdık. Hem kendisinin öykü, makale, deneme vb. türdeki yazılarını bizimle paylaşmasını istedik hem de kalemi güçlü olup yazmasını isteyebileceğimiz bazı isimleri önermesini talep ettik. Onlara mektup yazıp PolitikART için yazı göndermelerini isteyecektik. Bir süre sonra Zeynep'ten ikinci bir mektup aldık. Hem 2-3 kısa öykü vardı zarfın içinde hem de yazı isteyebileceğimiz birkaç siyasi tutsağın adları ve kaldıkları cezaevlerinin adresi. Onlardan biri Murat Türk idi.

Hemen kısa bir mektup yazıp merakımızı anlattık. O zamanlar Almanya'dan TC zindanına gönderilen bir mektup ancak 15-20 günde alıcısına ulaşıyordu. Cevap da bir o kadar sürüyordu. Şimdilerde bu süre çok daha uzun. Hatta Murat'tan aldığım son mektup neredeyse tam bir yıl gecikmeyle ulaştı.

Sonra bir sabah gazetenin idaresinde çalışan bir arkadaş

elinde bir zarfla geldi. Bolu F Tipi Cezaevi'nden gönderilmişti. Murat Türk'ün mektubuydu. Ardındaki süreçte gelecek onlarcasından ilkiydi. Keşke bu yazıyı yazarken o mektuplar yanımda olsa. Hepsi bir kutunun içinde, güvenli bir yerde.

Yanlış değilsem gönderdiği ilk mektupla birlikte zarfın içinde 3 yazı da vardı. Eylül 2011'de PolitikART'ta yayımladığımız ilk öyküsü olan "Balıkçı ve Oğlu" da o zarfın içinde olmalı. Ve de aynı yılın Ekim ayında yayımlanan "Gerçeğe yaklaşmak" adlı denemesi.

Murat, ilk mektubu bize sadece PolitikART'ta yayımlanmak üzere yazılar göndermedi. A4 formatında yaklaşık 100 sayfa uzunluğunda, 'Kavalın Ezgisi' tadında bir gerilla romanı olduğunu belirtip, bu romanını bölümler halinde PolitikART'ta yayımlayıp yayımlayamayacağımızı sordu.

Zindandan gelen bir talebi çevirmek çok ağır. Bir tutsağın gönderdiği bir yazı veya şiiri çeşitli sebeplerden ötürü yayımlayamadığımızda içimiz hep acıdır. Hele ki daha sonra, siyasi tutsaklar günü vesilesiyle PolitikART'ın bir sayfasını tümüyle zindandaki tutsaklara ayırdığımızda yayımlayamayacağımız yazı ve şiirleri ayrıştırırken kalbimde öyle derin bir sızı yaşadım ki, ekimiz keşke 16 değil de 50 sayfa olsa da hepsine yer verebilsek diye düşündüm. Ama PolitikART bir dergi değil bir gazete ekidir ve sadece 16 sayfası var. Üstelik iki haftada bir çıkıyor. 100 A4 sayfası uzunluğundaki bir romanı yayımlamak bir yıl sürerdi. Cevap yazıp romanı PolitikART'ta bölümler halinde yayımlamamızın imkansız olduğunu, ancak romanı okumayı çok istediğimizi ifade ettik.

Sonra bir gün büyük ve kalınca bir zarf geldi. İçinde önlü-arkalı fotokopi olarak 'Böğürtlen Zamanı' vardı. Girişini okumaya başladım. Sonra bir daha bırakmadım. Bir baktım ki kitabının neredeyse yarısına gelmişim. Öyle soluksuz, öyle akıcı. Bırakmak istemiyorsun, tek solukta okumak istiyorsun. İnsanı kanatları altına alıp yaşadığı zaman ve mekandan götüren türden. Dışsal bir gözle okutan değil, insanı hikayenin ta içine çeken bir roman. Bir film izler gibi okumuyorsun, romanın kahramanı olan Şervan'la birliktesin. O yaralıyken onunla birlikte çukurda uzanıp böğürtlen yapraklarından süzülen yağmur damlaları ve duvarda bir hat çizmiş olan karıncaları izliyorsun. Kurtlanmış yarasının acısını hissediyorsun. Gündüzleri onunla birlikte saklanıp geceleri ay ışığı altında onunla birlikte patikaları yürüyorsun. Düşman yaklaştığında sen de nefesini tutuyorsun, tıka basa dolu köy

Murat Türk kimdir?

1976'da Amed'de dünyaya geldi. Çocukluğu ve gençliği Bağlar'da geçti. 1992'de gerillaya katıldı. 1995'te yakalanıp müebbet hapse mahkum edildi. Kendisinin esaretinden sonra gerillaya katılan kardeşi Cemal Türk (Xebat) 2000 yılında Kandil'de şehit düştü. İlk romanı olan Böğürtlen Zamanı – Arayış 2012'de Türkçe yayımlandı. Ardından Kurmancî, Soranî ve Almanca çevirileri çıktı. 2014 yılında öykü kitabı Köprüdeki Düşman basıldı. 2015'te ise Böğürtlen Zamanı 2 – Buluşma yayımlandı. Murat Türk, şu anda İzmir Ödemiş T Tipi Kapalı Cezaevi'nde tutsak.

evinde sessiz bir anda bir çocuk osurduğunda sen de kahkaha atıp gülüyorsun, büyük bir umutla eski bir gerilla noktasında varıp arkadaşlarının burada da olmadığını gördüğünde anda senin de dizlerinin bağı çözülüyor ve hüngür hüngür ağlıyorsun. Böğürtlen Zamanı'nı sadece okumuyorsun. Sen Şervan oluyorsun.

Murat Türk'ün ilk roman çalışması olan Böğürtlen Zamanı'nın bu kadar sevilmesinin sebebi bence esasen budur. Elbette hikayenin kendisi, sade dili, yine okurda büyük heyecan ve merak uyandıran başarılı kurgusu da önemli. Fakat bana göre esas başarısı, okuru duygu boyutunda da sarıp hikayenin içine çekebilmesi; Şervan'ı sadece hissetmesini sağlaması değil, Şervan'la birlikte hissettirmesidir.

Böğürtlen Zamanı'nı böylece A4 sayfalarında okurken bu romanın nasıl şimdiki kadar kitap olarak basılmadığını düşündüm ve bu soruyu yine mektup yoluyla Murat'a sordum. Ayrıca romanı arkadaşlarla daha rahat paylaşabilmek için dijital haline ihtiyaç vardı. Murat'tan gelen yanıt içimizi acıttı. Meğer 2011'in sonunda elimize ulaşan romanını dört yıl önce yazmış ve bu süreçte yayınevine de göndermiş. Yayınevi de bir süre sonra değerlendirip kitap olarak basılacağını

ifade etmiş, ancak bir türlü de basmamış. Zaten Murat da dört yıllık bir beklemeden sonra romanın kitap olarak basılacağına dair umudu kalmadığı için en azından PolitikART yoluyla parça parça okurla buluşmasını istemiş. Bunu, birilerini suçlamak amacıyla belirtmiyorum ama bir de böyle bir gerçeğimiz var maalesef.

Bu arada romanın fotokopi hali elden ele dolaşüyor. Ve okuyan herkeste aynı etkiyi yarattığını görünce bu romanın mutlaka kitap olarak basılması gerektiği düşüncesi de büyüyor. Ama dijital haline nasıl ulaşacağız? Murat bir mektubunda kardeşinin ismini yazmıştı. İletişim bilgilerine ulaşmak için TUHAD-FED'i aradık. Oradaki arkadaşlar telefon rehberinde ismi buluyor fakat kağıt yırtılmış, telefon numarasının son rakamı yok. Olsun diyoruz, 0'dan 9'a kadar deneriz, bir şekilde buluruz diyoruz. Şans o ki hemen ilk denemede gerçekten de Murat'ın kardeşi telefona çıkıyor. Sonrası çok hızlı oldu. Ve Mezopotamya Yayınevi 2012'nin Haziran ayında Böğürtlen Zamanı'nı kitap olarak bastı.

Doğrusu o dönemde basın yoluyla kitabın pek reklamı yapılmadı. Tek bir tanıtım yazısı Yeni Özgür Politika'da çıktı. Ama kısa bir süre içinde ilk baskı tükendi. Çünkü bizzat kitabı okuyanlar ağız propagandası yoluyla yayılmasını sağladı.

Böğürtlen Zamanı, içinde kurgu da olmakla birlikte gerçek bir hikaye. Yazarı olan Murat Türk'ün gerilla Şervan olarak Kuzey Kürdistan dağlarında bizzat yaşadıklarıdır. 1990'lı yılların ortasında Bingöl dağlarında eylem sonrası çıkan operasyonda yaralanıp, sabah olduğunda çıplak arazide düşmana yakalanmasınlar diye arkadaşlarından onu bir yere saklayıp sonra gelip almalarını istediği Şervan'ın 40 günlük yolculuğunun hikayesidir. Bu yolculukta yaralı gerilla Şervan büyük yurtseverlikle de ihanetle de karşılaşır. Arkadaşlarını aradığı 40 günlük zorlu yolculuğunda onu yürüten inanç ve umuttur ancak hayal kırıklıklar da yaşar. Fakat o hayal kırıklıklardan sonra onun yeniden ayağa kalkıp yoluna devam etmesini sağlayan büyük iradedir, bağlılıktır, yoldaşlıktır. Hikayedeki gerillaların tümü erkek olsa da romanda kadın başat bir yere sahiptir zira cesaret ve yurtseverlik en çok da onlar şahsında ifadeye kavuşur.

Böğürtlen Zamanı Avrupa'da yayımlandıktan bir süre sonra Kuzey Kürdistan ve Türkiye'de de Aram Yayınevi tarafından basıldı. Yine 'Dema Drîreşkan' ve 'Çadirekan' olarak Kürtçenin Kurmançî ve Soranî lehçelerine de çevirisi yapıldı. Ardından Almanca 'Zeit der Brombeeren' olarak da çıktı. Bu yönüyle en çok dile çevrilen gerilla romanıdır.

Murat Türk, cezaevinde çok sayıda öyküyü de kaleme aldı. Onların bir kısmı 2014'ün başında 'Köprüdeki Düşman' adıyla, yine önce Mezopotamya Yayınevi sonra da Aram Yayınları'ndan çıktı. Kitapta, bazıları çeşitli edebiyat etkinliklerinde ödüle değer görülmüş 15 öykü yer alıyor. Bir kısmı gerilla öyküleri olarak kategorize edilebilir. Bazılarında ise Böğürtlen Zamanı'ndan motiflere rastlamak mümkün. Bir kısmı zindandaki yaşamı anlatıyor. Bir de karakterlerin Amed şivesiyle konuştuğu Güvercin öyküleri var. Fakat bu öykülerin hepsinin ortak özelliği, Kürdün yaşam diyalektiğinin örgüsünün taşıyor olmalarıdır. Bir yanı aydınlıktır, öbür yanı karanlık. Karanlığın koyuluğundandır beyazlığının parlaklığı. Ve yüzünün doğusu bu denli aydın olduğundandır karanlıktaki yüzünün bu kadar koyması, koyu olması. Ki belki de Kürdün diyalektiğinde gizlidir evrenin sırrı. Biri, diğeri olmaksızın var olamaz. Bir bütündür. Ve karanlık, yokluk değil. Yok gibi görünenin altında bir varlık var. Onu keşfetmektir asılan.

Murat Türk bunu başarıyor. Kah Qırışça konuşan Dodo, Şaço ve Titi'ye gözlemlerinden yaş akanı dek gülersinzi, kah Sessizlik Zamanları'nın Ali Dayısı'na ağlarsınız. Bazen kendinizi bir zindanın hücrelerinde ölü bir kuşa ağlarken bulursunuz, bazen İssiz bir Şose'de kilometreler boyu yoldaşının kanlı, cansız bedenini taşıyan bir gerillanın ruhunun en derinliklerinde. Bazen intikam duygularıyla dolarsınız, bazen düşmanınızın dahi nihayetinde bir insan olduğunu algıyorsunuz.

Böğürtlen Zamanı'ndan tanıdığımız Mavi Gözlü At bizi ilk defa babasıyla balık tutmaya giden çocuğun denizimsi dünyasına taşıyor. O çocuk birden karpuz çalmak için bostana sızan Amedli bir qırış oluyor. Sonra kendimizi tekrar

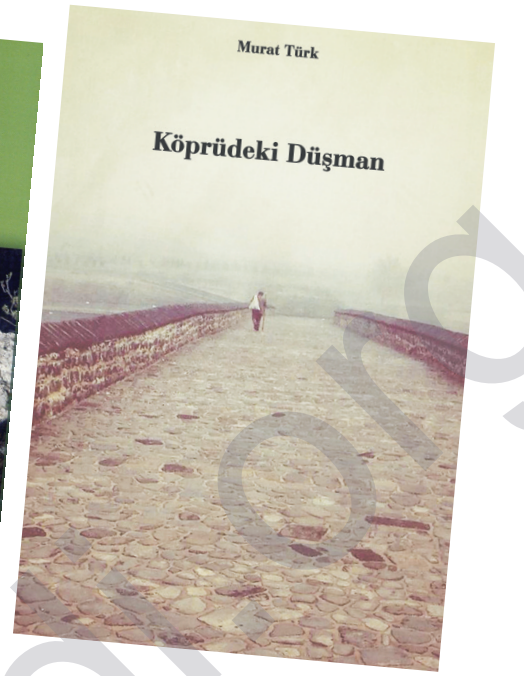
denizde buluyoruz. Fırtınaya yalanan bir gemide kaptan ve gemiciler. Yarına dair umutsuzluğun ve inançsızlığın ortasında Arayışın Sırrı'nı gücünü öğreniyoruz yoğun bir sembolizmle işlenmiş bu hikayede. Oradan hücreye düşüyoruz. Halk ağızlı destan formundaki Sessizlik Zamanları'nda yaşamı çalınmışların öyküsüne düğümlemiyor boğazımız. Zindanın ağır kapısından çıkıp önümüzde beliriveren Patika'dan ilerliyoruz. Kendimizi pusuya düşmüş buluyoruz. Sonra önümüze bir köprü çıkıyor. Orada düşmanla göz göze geliyoruz. Gece oluyor. Sabahın ilk ışıklarıyla Amed'deyiz. Saraykapı'nın oradaki meydana pazar kurulmuş. Farklı bir zamanın Amed'i sanki. Üç qırış – Dodo, Şaço ve Titi – ne şeytanlıklar düşünüyor bu pazar yerine kuracak tezgah ararken. Eşeğ sinet olmuş kirwe ariler! 3 bölümlük Güvercin öykülerinin ilki böyle.

Tekrar dağdayız. Etrafı gerillalarca kuşatılmış bir evde, gözlerini kaybetmiş bir asker – adı Şarlo – türkü söylüyor. Bir başka dağda fedakar gerilla Katır Cemal emeğin destanını yazıyor. Bir zindanın hücrelerinde bir Özgür Kuş ölüyor. Ve İssiz Bir Şosedede, 17 yıl önce sonsuzlaşıp toprağa gömülen gerilla Şores'in ürpermesi ruhumuza dokunuyor. Karasu'nun omuzlarında taşınan hakikat üzerimize çöküyor. Bir savaşın ortasında, belki de ilk defa bir gerillanın iç dünyasının bu denli derinlerine iniyoruz. Yıkık bir köyün şosesinde yürümeye devam ediyoruz. Sarı Saçlı Kız birden önümüze çıkıyor. Onun gözlerinde yitik sanılan bir çocukluğun izleri var. Umutla gülmüşüyoruz.

Murat Türk'ün yazdığı öyküleri tek bir tarzla ifade etmek mümkün değil. Aslında edebiyatta hep yeniliği arayan, birbirinden farklı anlatım tarzları geliştirmeye çalışan bir yazar. Tek bir renkten gitmekten ziyade hep farklı renkleri bir araya getirip yeni tonlar oluşturmaya çalışır. O yüzden de Köprüdeki Düşman kendi içinde bir bütünselliğe sahip iken dıştan bakınca – yani forma odaklanınca – potpori gibi gözükür. Halbuki çeşitliliğin bütünlüğüne sahiptir.

Köprüdeki Düşman'da yer alan öykülerin bir kısmı daha önce PolitikART'ta yayımlanmıştı. O yüzden bir kısmını önceden okuma şansına sahip olmuştuk. Fakat birey olarak beni en çok etkileyen hikaye, İssiz Bir Şosedede olmuştu. Çünkü daha önce okuduğum hiçbir gerilla öyküsünde bir gerillanın ruhunun, duygu dünyanın dehlizlerine bu kadar girememiştim. Şimdiye dek Kürt gerilla veya zindan edebiyatında pek konu edilmeyen, savaş bağlamındaki yaşamölüm ilişkisini Dostoyevskivari bir biçimde ele alıyor Murat Türk. Dolayısıyla hem form hem de biçim olarak birçok yenilik getiriyor Köprüdeki Düşman'la.

Köprüdeki Düşman'ın kitap olarak okurla buluştuğu dönemde, "Böğürtlen Zamanı 2" de içerideki kritik sürecini tamamlayıp dışarıya doğru yola çıktı. Yanılmıyorsam Murat Türk, Böğürtlen Zamanı'nı kaleme aldığı anda henüz üçleme düşüncesinde değildi. Fakat daha sonra bu romanı bir üçleme olarak ele almaya başlamıştır. O yüzden Böğürtlen Zamanı 1'e, daha sonraki baskılarda "Arayış" adı da eklendi. Böğürtlen Zamanı 2 ise "Buluşma" adıyla 2015 yazında çıktı. Üçlemenin ikinci cildinde gerilla Şervan'ın arkadaşlarıyla buluşması ve sonrasında yaşananlar anlatılıyor. Bu kez Şervan ile birlikte bir kadın gerilla olan Ararat ana karakter olarak öne çıkıyor. Yine operasyon çıkıyor ve bu operasyonda Ararat yaralanıyor, Şervan

Murat Türk'ün ilk kitabı olan 'Böğürtlen Zamanı'nın basım hikayesi ilginç ve uzundur. Kitap, Murat'ın gerilla Şervan olarak Kuzey Kürdistan dağlarında bizzat yaşadıklarıdır. 1990'lı yılların ortasında Bingöl dağlarında eylem sonrası çıkan operasyonda yaralanan Şervan'ın 40 günlük yolculuğunun hikayesidir.

onunla birlikte gruptan kopuyor. İki gerillanın birlikte arkadaşlarından kopması, yine birinin kadın diğerinin erkek olması hikayeye farklı bir dinamik katıyor. Çünkü Böğürtlen Zamanı 1'de okur Şervan oluyordu. Ancak Böğürtlen Zamanı 2'de hem Şervan hem Ararat var, onların arasındaki yoldaşlık ilişkisi ama bir de aralarındaki çelişkiler var.

Murat Türk, Böğürtlen Zamanı 1 ve 2 ve Köprüdeki Düşman'da yer alan öyküleri Bolu F Tipi'nde kaleme aldı. Ancak daha sonraki sürgün operasyonları sonucu Ödemiş T Tipi Kapalı Cezaevi'ne götürüldü. Son 3-4 yıllık süreçte artan siyasi soykırım operasyonları sonucu zindanlar da daha fazla doldu hatta taşıtı. 3 kişilik hücrelerde 2-3 katı tutsak kalınca zindanda yazımsal çalışmalar yürütmek de zorlaşıyor. Geçen sene sürgüne gönderildiğinde fiziki işkencelere maruz bırakılan Murat Türk, ağırlaşan koşullarda Böğürtlen Zamanı üçlemesinin son bölümü olan "Dağların Uğultusu" nun taslağını kaleme aldı. Fakat bu yılın başında İzmir Ödemiş T Tipi'nde yapılan keyfi bir koğuş baskını esnasında Murat Türk'ün bu son roman çalışmasına da el konuldu. Zira TC zindanlarında sadece insanlar değil kitaplar da esir alınıbiliyor. Böyle zamanlardan geçiyoruz.

Böğürtlen Zamanı 2'de geçen bir pasaj şöyle: "Ve anlıyorum ki, son kum tanesi düştüğünde dönüveren kum saatidir umut. Bulutların en karattığı anda dahi hissetmektir yıldızları. Yeter ki insan kurduğu hayallerin gerçekleşeceğine inansın. Zaman, hep güzeldir." Zaman, hep güzeldir. İçinden geçtiğimiz ağır zaman bile güzelleşebilir. Çünkü zamanı güzel kılan, mücadeledir. Direniştir. Umuttur. Hayallerdir. İnançtır. Yoldaşlıktır. Paylaşımıdır. Sevgidir. Zamanın güzel mi kötü mi olduğunu belirleyen bunlardır. Murat Türk'ün edebiyatında baskın motifler de bunlardır. O 1995 yılında 3 yıllık bir gerilla olarak esir düştüğünde henüz 19 yaşındaydı. Ömrünün yarısından fazlası olan 23 yılı aşkın bir zamandan beri zindanda. Ama zamana sitem etmiyor. Yaşamak güzel diyor. Çünkü yaşamak direnmektir. Direnmek yaşamı güzel kılandır. O yaşama böyle bakıyor. Böyle bakmasını biliyor. 23 yıllık tutsak hayatına rağmen.

Murat Türk nasıl bir yazardır diye sorulsa bunu derim. Hakikatin betondan buz gibi yüzüne rağmen içindeki Bağlar çocuğunu koruyabilen, ruhu Amed'in kuçeleri ile Bingöl dağları arasında koşan, düşler dünyasına değil özgürlük felsefesindeki gizli hakikate sığınan bir devrimcidir. Yazım çalışmalarının her birinde işte bu hakikatin sesini bulacaksınız.

'Zindan Edebiyatı' bağlamında Kürt yayıncılığı

Tutsak bir insan için yazmak bir arayıştır. Hakikatin ardına düşme, onu bulma çabasıdır. Kendini bulma istemidir. Özgürlüğe bir adım atmadır. Bir insan için yazmak kadar yazdıklarının okuyucuya ulaşması da önemlidir. Dahası, yazma dürtüsünü arttıran etken, yazarın okurla kurduğu bu ilişkidir.

Bir insan neden "tutsak" düş'er? Bu sorunun ardına düştüğümüzde bulduğumuz cevaplarda, "tutsak" bir insanın neden yazdığını da az çok anlamış oluruz.

Özgürlük... Bu, belli bir ideale, ideolojiye sahip ya da verili olana karşı olan insanların "tutsak" düşmelerinin de, yazmalarının da temel sebeplerindendir.

Sınırların dışına çıkma arzusu... Yazmak eyleminde bu arzu hep vardır. Kimisi bunu dizginler, bir aşamada tutar, kimisi ise bu arzusunu dizginlemez, bırakır. Bu arzu, "tutsak" düşmenin de nedenidir. "Tutsak" bu arzunun peşine düştüğü içindir ki, tutsak düşmüştür. Bu arzuyu yüreğinde taşımayan bir insan dört duvarla hiçbir vakit karşılaşmaz. Gözleri tel örgülerin ardındaki maviyi görme isteğiyle tutuşmaz. Dahası, öylesi bir insan "mavi"nin ne olduğunu da bilmez. "Mavi" bir renkten fazlası değildir onun için. Ama tutsak için böyle değildir. Tel örgüler de engel olmaz "mavi"nin ardına düşme telaşına...

İnsanları dağa, isyana, savaşa yönlendiren dürtü ile yazma dürtüsü aynı kaynaktan beslenir. İkisi de aynı ana kaynağa dayanır. Bir nevi o uzun, kutlu yürüyüşü dört duvara rağmen sürdürme istemidir yazmak. Nehir akmak istiyor sürekli... Durmaksızın...

Tutsak bir insan için yazmak bir arayıştır. Hakikatin ardına düşme, onu bulma çabasıdır. Kendini bulma istemidir. Özgürlüğe bir adım atmadır.

Bir insan için yazmak kadar, yazdıklarının okuyucuya ulaşması da önemlidir. Dahası, yazma dürtüsünü arttıran etken, yazarın okurla kurduğu bu ilişkidir. Tutsak bir yazar için ise okura ulaşmak çok daha önemlidir. Kendisi hiç olmazsa yazdıklarıyla dışarıya çıkmak, uçsuz bucaksız kara parçasında bir nefes almak ister. Tutsak için basılmış bir kitap, bir çocuk gibidir. Kendisi dışarıya adımlayamasa da doğurduğu çocuğun dışarıya adımladığını bilmesi onu özgür kılıyor. Bu "çocuk" üzerinden "dışarı" ile bir bağ kuruyor. Kendinden bir parçanın dışarıda olduğunu hissediyor.

***

Dünyanın birçok farklı ülkesinde, zindanlarda üreten, yazan-çizen insanlar olmuştur. Zindanlar çok büyük yazarlara da yataklık etmişlerdir. Bu mekânda kaleme alınmış dünyaca ünlü eserler de vardır. Ama bizdeki gerçeklik bunu aşan bir boyuttadır. Dünyanın hiçbir yerinde, özgürlük mücadelesinden ötürü tutsak düşmüş bunca düşünce insanı yoktur sanırım. Ama şunu da sorgulamak gerekir; bu niceliksel büyüklüğe denk düşecek niteliksel bir üretim var mı? Yoksa sebepleri nelerdir?

Zindandaki siyasi tutsakların önemli bir kesimi yazmayı yaşamının bir parçası olarak görüyor ve belli bir edebi üretimde bulunuyor. Zindanlarda muazzam bir üretim var ve bu üreten insanlar içinde büyük yazar olabilecek, dünyada ses getirebilecek birçok yazar da var. Ama dünyaca tanınan böyle bir tutsak yazarımız var mı?

Kanımcıca bu bilinmeme, görülmemeye halinin en büyük

Roj AGIR

Tutsak bir yazar, kitaplaştırılmak üzere hazırladığı bir dosyayı en başta dışarıya ulaştırmalıdır. Bu öyle kolay bir süreç değildir elbette. Hazırlanan dosya-defter hapishanenin ilgili kuruluna teslim edilir. Bu kurul dosyayı okur. Bu bazen bir hafta, bazen bir ay, bir yıl ya da yılları bulabilir. Kürtçe dosyalar için bu süreç hep daha uzundur. Tercüman olmadığı gerekçesiyle bir dosya yıllarca raflarda bekletilir. Ardından dosya yayınevine ulaştırılır. Burası da epey sancılı bir dönemdir...

sebebi, işini ciddi-profesyonel yapan tutsak yazarlara karşı sorumluluk sahibi bir Kürt yayınevinin henüz olmamasıdır. Böylesi bir yayınevinin varlığı zindandaki niteliksel üretimin önünü de hayli açardı. Çok büyük, nitelikli bir üretimin ortaya çıkmasına sebep olabilirdi.

***

Zindandaki bir yazar için temel sorunlardan biri okuyucuya ulaşamamaktır. Okuyucuya ulaşmak uzun ve zorlu bir yolculuktur onun için. Kısaca da olsa meselenin hem bu yönüne hem de teknik boyutuna biraz değinmek gerektiğini düşünüyorum. Belki böylece, elinize aldığınız bir tutsak yazarın kitabı daha da anlamlı görünür gözünüze. O kitabın elinize nasıl ulaştığını bilmek onun değerini anlamınıza da vesile olabilir.

Tutsak bir yazar, kitaplaştırılmak üzere hazırladığı bir dosyayı en başta dışarıya ulaştırmalıdır. Bu öyle kolay bir süreç değildir elbette. Hazırlanan dosya-defter dışarıya yollanmak üzere hapishanenin ilgili kuruluna teslim edilir. Bu kurul dosyayı okur. Bu bazen bir hafta, bazen bir ay,

bir yıl ya da yılları bulabilir. Kürtçe dosyalar için bu süreç hep daha uzundur. Tercüman olmadığı gerekçesiyle bir dosya yıllarca raflarda bekletilir. Kimi zaman da verilen dosya bir daha alınmaz, bir şekilde kaybolmuştur!.. Dışarıya ulaşan bir dosya da öyle hemen yayınevine ulaşmaz. Elle yazılmış dosyanın-defterin öncelikle bilgisayara geçirilmesi gerekir. Bu da hayli uzun bir zamanı alır. Kimi tutsak arkadaşların ise bu imkânı hiç olmaz. Yine Kürtçe dosyalarda, dosyayı bilgisayara geçirecek bir gönüllü bulmak epey zordur. Bir de verilip de yerine getirilmeyen sözler olur. Bazen bir dosya yıllarca bilgisayara geçirilmeyi bekleyebilir. Bu sorun da çözüldü diyelim. Dosya yayınevine ulaştırılır. Burası da epey sancılı bir dönemdir. Dosyanın değerlendirilmesi ayları-yılları bulabilir. Onaylanan bir dosyanın basım süreci de aynı şekilde aylarca, yıllarca sürebiliyor. Ve diyelim ki kitap çıktı. Kimi vakit basılan kitap ile yazarın yolladığı dosya arasında bir bağ bile yoktur. O kadar ki değişime-müdahaleye uğramıştır. Yazar dahi kendi kitabını tanıyamaz!

Kitap çıkarmak bu kadar zor iken, bir tutsak yazar, yazmak için gerekli enerjiyi, istek ve arzuyu nereden bulsun?

Açıksa zindan koşullarını, dosyanın zindandan çıkış sürecini bir kenara koyarsak, bu meseleyi bu kadar içinden çıkılmaz hale getiren, yazarı takatsız bırakan, enerjisini ç-alan, isteğini-arzusunu sönlükletiren etkenlerin başında yayınevlerinin (elbetteki sorumlularının) tutumu gelmektedir. En başta yazara karşı ciddi bir sorumluluk duyma yoktur. Kitabın basım sürecinde yazarla kurulan sağlıklı bir ilişkilene yoktur. Zindan koşulları iletişimdeki zorluklar yaşıyor, bu doğru ama temel sorun bu değil. En başta yaklaşımda, anlayışta sorun vardır. Yazar kendi dosyası ile ilgili yayınevinden tatmin edici bir cevabı çoğu kez almaz. Dosyasının mevcut durumu da, ne zaman çıkacağı da hep muğlakta kalır ya da verilen zaman diliminde kitabı çıkmaz. Kimi vakit de yayınevi tarafından onaylanan dosya basılmaz bile.

Zindandaki yazarların çoğu yayınevi ile doğrudan bir ilişki kuramadığından, bu ilişki çoğu kez aileler üzerinden sağlanır. Bu da çoğu durumda yazarın istemediği sonuçlara sebep olabiliyor...

'Tüccar' yayınevleri doğdu!

Bildiğim kadarıyla Kürt siyasi tutsak yazarların kitapları birkaç yıl öncesine kadar da sadece bir yayınevi tarafından basılıyordu. İstisnalar haricinde tutsak yazarların kitaplarını basan yayınevi yoktu. Ama ilgili yayınevi onca tutsak yazarın kitabını basmakta zorlanınca ve tutsak yazarların dosyalarının basım süreci uzadıkça başka arayışlar devreye girmiş olmalı. Başka yayınevlerinin de tutsak yazarların kitaplarını basması, tutsak yazarlar için görece bir alan açtı gibi görünüyor. Ama bu, birçok soruna da zemin hazırladı. Hem de telafisi çok zor sorunlara...

Öyle ki, bu alan bir "piyasa"ya çevrildi. Öyle ucube yayınevleri türedi ki, dünyada benzerlerini görmek oldukça zor. Yayınevleri "tüccar" tutsak yazarlar ise "müşteri" konumuna düştü. Bu tür yayınevleri önlerine gelen her dosyayı ayırt etmeksizin bastılar, basıyorlar. Bunu da tutsaklar için yaptıkları

bir hizmet gibi gösteriyorlar. Görüntüde bunlar tutsak dos-tudurlar. Ama gerçek elbette ki öyle değildir. Mesele, gelen her dosyanın para karşılığı basılması meselesi değil sadece. En başta nitelikli-niteliksiz ayrımı yapmadan bu dosyaların basılması yayıncılık ahlakıyla uyumsuz. Bu aynı zamanda bir insana-yazara da yapılacak en büyük saygısızlıktır. Yazara karşı ikiyüzlüce bir davranış içine girmektir bu. Yazar, ailesi para verdiği için değil de dosyası iyi olduğu için basılmıştır düşüncesine kapılır. Ki haklıdır da. Her yayınevinin bir yayın kurulu vardır ve bu yayın kurulu, kendi prensipleri doğrultusunda nitelikli bir dosyaya ancak onay verir ve basılması yönünde karar alır! Öyle olmasa, insanlar okumayacaksa bir dosya niye basılır! Mesele salt yazarı tatmin etmek midir? Bir yazarın uygun-düşüncelerinin, hayallerinin ürünü olan bir eseri okuyucuya ulaştıramayacaksa, yayınevi bu kitabı niye basar? Ki, bu yayınevleri basılan kitapların yüzde 90'ını aileye veriyor. Yayınevinin dağıtım, kitabı okuyucuya ulaştırma, reklam vs. gibi sorumlulukları yok mu?

Bir diğer temel sorun, bu tür tüccar yayınevlerinin kitaba yaklaşımıdır. Tutsak bir yazarın kitabını elinize aldığınızda, bu yaklaşımın bütün çirkinliğini, seviyesizliğini, kirliliğini görebilirsiniz. En basitinden kitabı elinize almanız için gözünüze, ruhunuza, duygularınıza hitap edecek bir kapak bulamazsınız. Anaokulundaki bir çocuk bile daha estetik bir kapak hazırlayabilir. Bu denli seviyesi düşük, bu denli özensiz, baştan savma... Kapakla ilgili önyargıya varmadan kitabı açtınız diyelim. Daha kitabın ilk sayfalarında onlarca yazım-ımla yanlış vs. redaksiyon? Künyede bir isim vardır muhakkak ya da yayınevinin ilgili kurulunun ismi yazılır. Ama emin olun ki o kitap basılmadan evvel o kitabı okuyan tek bir kişi bile yoktur. Ola ki kitabı okursanız, baştan sona bu duyguya kapılırsınız, bunu hissederseniz. Bu gerçek her sayfada defalarca gözünüze sokulur, ben buradayım der...

Zindandaki bir insanın üretimine bu şekilde yaklaşmak, en basit anlamıyla ahlaksızlıktır. Bir dosyanın hangi süreçlerden, zorluklardan geçerek ellerine ulaştığını bilip de ona rağmen bu şekilde yaklaşan yayınevi sahipleri-çalışanları ise daha büyük ahlaksızlardır.

Tutsaklar biz buradayız diyorlar

Yakın zamanda zindandaki bir arkadaşın dosyasını okuyup da son cümlesine geldiğimde, alttaki tarih beni dehşete düşürdü: 2005... Aradan tam on üç yıl geçmiş. Ve bu dosya, yazıldığı tarihlerde basılması için onaylandığı halde on üç yıl boyunca basılmayı beklemiş. Bir an için kendinizi bu yazar arkadaşın yerine koyun. Tekrar yazma gücünüzü kendinizde bulabilir misiniz? Bunun gibi onlarca-yüzlerce örnek. Ama bu örnek bile tek başına yukarıdaki soruların çoğunun cevabını büyük oranda içinde barındırıyor.

Tutsaklar, yaşamı anlamlı kılmak adına ellerindeki her olanağı direnişin, mücadelenin, halkın ve özgürlük tutkularının hizmetine sokuyorlar. Kimi vakit ellerindeki son silahı, bedenlerini açlığa yatırarak "dışarıya" sesleniyorlar. Kimi vakit de yazarak. Biz buradayız diyorlar; "dışarıda", yaşamın içinde. Yazarak "dışarıda" olduklarını hissettirmeye, hissetmeye çalışıyorlar. "Bize" yüreklerinin derinliklerinden sesleniyorlar. Duymak ya da duymamak bu, seslerini duyanlara kalmış artık.

İşte tam da bu noktada "o sesi" insanlara ulaştıracak araçlardan biri yayınevidir. Yayınevi, yazar ile okuyucu arasında, seslenen ile seslenen arasında bir köprüdür. Bu köprü sağlam olmalı ki o ses insanlara ulaşabilsin. Yazarın düşledikleri, hayalleri, düşünceleri o köprü üzerinden dışarıya akabilsin.

Henüz sağlam bir "köprü" müz olmadığı gerçekliğini bilmemiz gerek. Bundan ötürüdür ki bu devrim sürecinin bir ayağı da hep sakat. Dilerim salt "içerideki" sesi "dışarıya" ulaştıracak bir yayınevinden daha fazlasına; içeriden dışarıya ulaşan enerjiyi, sıcaklığı, baharı, coşkuyu okuyucu yüreğinde hissettikten sonra okuyucunun duygusunu-düşüncesini de "içeriye" taşıyacak bir yayınevine sahip oluruz. Belki o vakit görürüz Kürt baharını. O vakit dünya görür bu halkın devrim yürüyüşünü.

Zindan duvarlarının yıkıldığını görmek dileğiyle. O bahara kavuşmak umuduyla...

Bütün "tutsak" yoldaşlara selam ve sevgi ile...

Tutsaklar, yaşamı anlamlı kılmak adına ellerindeki her olanağı direnişin, mücadelenin, halkın ve özgürlük tutkularının hizmetine sokuyor. Kimi vakit ellerindeki son silahı, bedenlerini açlığa yatırarak "dışarıya" sesleniyorlar. Kimi vakit de yazarak... Biz buradayız diyorlar; "dışarıda", yaşamın içinde... "Bize" yüreklerinin derinliklerinden sesleniyorlar. Duymak ya da duymamak bu, seslerini duyanlara kalmış artık.

'Cezaevi Edebiyatı' mı dediniz?

"Cezaevi edebiyatı" tanımlaması, kavramsal olarak sorunlu bir yerde durmaktadır. Kavramın merkez-periferi ilişkisini akla getirir biçimde hiyerarşik ilişkiler bağlamı içerisinden üretildiğini anlamak zor değildir. Tıpkı "taşra edebiyatı", "kadın edebiyatı" tanımlamalarında olduğu gibi "cezaevi edebiyatı"nın da, cezaevindekiler (yani periferi) tarafından değil, dışarıdakiler (yani merkez) tarafından belirlenmiş olduğu açıktır. Taşra ya da kadın edebiyatı adlandırılmalarında da taşradakiler ya da kadınlar değil, dışarıdaki –ve dahil edilmedikleri- "merkez" bu tanımlamayı üretmiş ve bu tanım üzerinden bir yaklaşım belirlemiştir. Bu kavramsallaştırma ya da kategorileştirme girişimi, kendi içinde bir ötekileştirme, genelleyerek yaftalama ve yargı oluşturma riskini de barındırmaktadır. Edebiyat kanonu olarak adlandırılan ve güç ilişkileriyle oluşturulmuş olan otoritenin, belli bir algıdan yola çıkarak pek çok eseri bu tanıma dayalı olarak paketlemesi ve kendi dışında bir yere yerleştirmesi son derece olumsuz bir tutumdur.

"Cezaevi edebiyatı"nın dönemi kapanmıştır

Cezaevi edebiyatı kavramının, özellikle bir döneme -80 sonrasına- damgasını vurmuş ortak üslup ve içerik özellikleri taşıyan eserleri tanımlamak için kullanılageldiğini görüyoruz. Bu eserlerin ortak özellikleri; içinde bulunulan fiziki mekanı yani cezaevini –tel örgüleri, duvarları, ranzayı, voltayı vs- merkeze alan, işkenceyi, tutsaklığı, yoksunluğu, özlemi, düşleri ve politik inançları konu edinen eserler olmalarıdır. Ucu yanık mektup, karanfil kokusu, volta, ranza, gökyüzü, uçurtma.. Bu eserlerde göze çarpan ortak imgelerdir. Bütün bu imgelerin bir dönem için sıklıkla ve yoğun

Sibel ÖZ

► Cezaevi edebiyatı kavramı, -geçmişte değilse de günümüz koşullarında- metnin kendisi yerine, metni yazana ve onun siciline vurgu yapmaktadır. Oysa yazar tutuklu dahi olsa metin özgürdür. Bir metnin ufacık bir hücrede yazılmış olması gerçeği, onun dünyayı dolaşması önünde engel olamaz. Cezaevlerindeki 90 kuşağından yazarlar, 'cezaevi edebiyatı' kavramını tarihin çöplüğüne atmak üzeredir.

olarak kullanılması, daha sonra klişelere dönüşmelerine yol açmıştır. Önemle belirtmek gerekir ki, belirtilen imgelerin yoğun olarak kullanıldığı metinler, sadece dışarıdakiler değil, içerdekiler tarafından da klişe olarak değerlendirilmektedir. Bu üslubun sadece dışarıdakilerce değil bizzat içerdekilerce de demode bulunması ve klişe olarak görülmesi, kuşkusuz artık gerçekleri ifade etme gücünü taşıyamalarından kaynaklanmaktadır. Bu imgeler, zamanında ne kadar gerçeği ifade etseler, yüreklere dokunsalar ve bir dönemi dile getirirler de sonraki süreçlerde gerçeğin karikatürü olarak fazla kullanılmaktan aşınmış, işe yaramaz hale gelmişlerdir. Dolayısıyla aslında "cezaevi edebiyatı"nın klişeler üretimi anlamında dönemi kapanmıştır. İçerde de artık, eli ciddi anlamda kalem tutan hiç kimse cezaevi edebiyatı yapmamaktadır.

Cezaevi edebiyatı tanımlaması kullanılırken, konusu cezaevi ve yukarıda belirtilen imgeler olarak beliren eserler kastedilmektedir ve bu eserler bir döneme yoğun olarak damgasını vurmuştur. Sonraki süreçlerde cezaevlerinde üretilen edebi eserlerin ezici çoğunluğunun konu olarak cezaevi gerçeğini ele almadıklarını belirtmek mümkündür. "Cezaevi edebiyatı" tanımlaması bu yanılla da günümüzde sorunlu hale gelmiştir. Bugün cezaevi edebiyatından değil cezaevinde üretilen edebiyattan bahsetmek, kavramı yeniden ve buradan kurmak gereklidir.

Siyasi perspektiften bakıldığında cezaevi edebiyatı kavramının, metinde sicile atıfta bulunan bir yanı da bulunduğunu göz ardı etmemek gerekir. Oysa metinde sicile bakılmaz; cinsiyete, etnisiteye, yaşa vb bakılmaması gerektiği gibi. Metin, sadece ve sadece kendisi olarak vardır, var olmak zorundadır. Ötesi, edebiyatın/metnin metalaştırılması, güncel gerekliliklerin zincirine vurulmasıdır. Cezaevi edebiyatı kavramı, -geçmişte değilse de günümüz koşullarında- metnin kendisi yerine, metni yazana ve onun siciline vurgu yapmaktadır. Oysa yazar tutuklu dahi olsa metin özgürdür. Bir metnin ufacık bir hücrede yazılmış olması gerçeği, onun dünyayı dolaşması önünde engel olamaz.

Buradan hareketle dışarıda, cezaevinden gelen edebi dosyalara yönelik önyargılı hatta mahkum edici yaklaşımların hakim olduğu görülmektedir. Bu görüşe karşı çıkanların, bu dosyaların pek çoğunun okunmadan reddedilmesi durumunu açıklamaları gerekir. Resmî görüş; edebi ölçütler çerçevesinde her dosyanın değerlendirildiği şekilde olsa da gayri resmi durum, cezaevinden gelen dosyaların okunmadan reddedildiği, çoğunlukla basılmadığı şeklindedir. Bu durumda yayınevleri met-

nin ne olduğuyla değil metni kimin yazdığıyla, nerede yazdığıyla ilgilenmekte, bu yönüyle iktidara/egemene biat etmiş olmaktadır. İktidarın mahkum ettiğini yayınevi de okumayarak ve yaftalayarak mahkum etmekte, muhaliflere karşı sistemin baskın yaklaşımını kendi cephesinden onaylamakta ve sürdürmektedir. Kavramın bilinçsizce kullanıldığı ve salt içeriden çıkan eserleri kastettiği iddia edilse de, örtük olarak esere değil yazarının siciline vurgu yapan, aslında politik olanı ve politik nedenlerle bedel ödeyenleri öteleyen, yok sayan, küçümseyen ve yaftalayan bir yanı vardır. Öyle ki cezaevi edebiyatı kavramına ve genellemesine karşı içeridekiler bile savunma halindedir. Kaldı ki "kadın edebiyatı" kavramında olduğu gibi bu kavramın da tartışmaya açılması, deşifre edilmesi ve edebi metni öne çıkaran yaklaşımın önünün açılması gereklidir. Cezaevlerindeki 90 kuşağından yazarlar, "cezaevi edebiyatı" kavramını tarihin çöplüğüne atmak üzeredir.

Kavramsal sorunların ve kavramın içerdiği açık ya da örtük ana/yan anlamların, kavram etrafında yerleşmiş mevcut statükocu durumun sorgulanmasına yol açan güncel ve esas etken, bugün cezaevlerinde 20'li yıllarını dolduran 90 kuşağına mensup yazarların ortaya koydukları eserlerin niteliğidir. Halen cezaevlerinde bulunan 90 kuşağından yazarlar, "cezaevi edebiyatı" kavramını tarihin çöplüğüne atmak üzeredir.

2000 yılında gerçekleştirilen ve ironik bir şekilde 'Hayata Dönüş' adı verilen katliamla cezaevlerinde yeni bir dönem açılmış; toplu yaşam yani koğu düzeni ezici çoğunlukla ortadan kaldırılarak ölümler pahasına hücre sistemine geçilmiştir. İnsan iradesini kırmaya yönelik olarak ağır tecrit politikaları, F tipi sistemiyle hayata geçirilmiş, ağırlıklı olarak 90'lı yıllarda tutuklanmış insanlar sevk ve sürgünlerle hücre tipi cezaevlerine geçirilmişlerdir. Hücre; cezaevinde koğu sistemiyle yaşatılan 'toplum'un dağıtılması, komün hayatıyla, toplumsal/sosyal özelliklerini yitirmeye direnen insanın bir başına bırakılmasıdır. Koğu, insanlardan oluşan bir topluma benzetilirse, hücre tek başına insan demektir. İnsanın kimseden güç alamadığı, kendisiyle mücadele ettiği yerler olan hücrelerde, uzun tutukluluk yıllarını sürmelerine rağmen insanların ilk defa tek başına kaldıklarını belirtmek yanlış olmaz. Arkadaş, dost, yoldaş, hepsi dışarıda kalmıştır; yirmi küsur yıllık tutsaklığın 'yalnızlık' süreci başlamıştır. Bu süreçte yazmak, öncesinden farklı olarak insanların yaşamında çok daha merkezi bir yere oturmuş, insanlar dört elle yazmaya sarılıp koğu yaşamında olmadığı kadar yazmayla ilgilenir olmuşlardır. Hayata Dönüş operasyonunun üzerinden 18 yıl geçti. 18 yıldır hücrede olan ve okumanın yanında dört elle yazmaya sarılan insanların eserleri son üç dört yıldır birbiri ardına gelmeye başladı. Hayata Dönüş operasyonunun üzerinden 18 yıl geçti. 18 yıldır hücrede olan ve okumanın yanında dört elle yazmaya sarılan insanların eserleri son üç dört yıldır birbiri ardına gelmeye başladı. Bu eserlerin hepsi, içinden geçtiğimiz sürecin ve hücredeki insanın yaşadıklarının kaydı, belgesi niteliğinde olması itibarıyla değerlidir.

Yazılanların edebi niteliği bir yana, bu çalışmaların sadece dönemin değil, "insan"ın başına gelenlerin kaydını tutması ve geleceğe taşıması, bu dönem hakkında yapılan/yapılacak sosyolojik, psikolojik, tarihsel vb çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından da önemi tartışmasızdır. Ancak bu çalışmaların içinde yer alan bazı edebi eserlerin, 90 kuşağı açısından özel olarak değerlendirilmesi gerektiği kadar, "cezaevi edebiyatı" kavramını yerle bir ettiği, -doğru ifadeyle- cezaevinde üretilen eserler arasında ipi göğüsleyerek kendini geleceğe taşıdığı şimdiden belirtilebilir. Bu eserlerin kapsamlı olarak incelenmesi ayrı bir yazının konusu olsa da, içlerinden ikisine, "cezaevi edebiyatı" kavramının 90 kuşağı tarafından nasıl tartışmaya açıldığını örneklemek bakımından yer vermek zorunlu gibi görünmektedir. Bu yazarlar Murat Saat ve Nibel Genç'tir.

İki Kitap, İki Kurgu Ustası: Murat Saat ve Nibel Genç 21 yıldır cezaevinde olan Murat Saat'i geçtiğimiz yılın Aralık ayında hücrelerinde geçirdiği kalp krizi sonucu kaybettik. Saat'in ring yerine ambulansla hastaneye götürülmeşi ve cezaevlerinde hasta tutuklu ve hükümlülerin durumu, ilerleyen günlerde bu acı kayıp vesilesiyle kısmen gündeme gelse de sonradan diğer pek çok şey gibi memleketin gündemi arasında kayboldu. Tanıyanlar, okurları ve yazar arkadaşları Murat'ın kitaplarına sarıldı; kaldı ki ikinci kitabı yine Dedalus yayınevi tarafından ölümden sonra basıldı. Saat'in, ödüllü ilk kitabı Yoksa Sen Benim En İyi Arkadaşım mısın ve Ters Kule adlı kitaplarıyla bir kez daha görüldü ki, hapisane hücrelerinde yazılan ve artık edebiyat tarihinde de kendine yer açmaya çalışan hücre edebiyatında önemli karakteristik özellikler ortaya çıkmıştır. Murat Saat'in eserlerinde rastladığımız muazzam soyutlama yeteneği, ayrıntı zenginliği, sonsuzluk ve özgürlüğü arayış, yabancılaşma, monolog ve yazarın kendi 'içini' karıştırırken diğer yandan okurun içini de karıştırarak inceleyip durması dikkat çekicidir. On küsur yıldır hücrede tek başına yaşamaktan kaynaklı kendisinin tanıdığı, kendisinin düşmanı, kendisinin arkadaşı, kendisinin her şeyi ve kimi zaman da hiçbir şeyi olan insan, elindeki bu malzemeyi -kendisini- insanlık tarihinde görülmemiş bir sabır ve inatla çözümleyecek, yazma edimiyle de kesişen bu 'kapanma' sürecini ortalama yazarın çok üstüne çıkararak değerlendirecektir. Kendisiyle kimi zaman başka bir insan gibi konuşacak, kimi zaman kendisini başkasının gözüyle görececek denli yabancılaşacak, yabancılaştıkça da özgürleşecektir. Murat Saat'in satırlarında bu yabancılaşma halinin zirvesini görürüz; "Nereden düştüğünü bilmediği bir yaprak sağa sola yumuşak kavisler çizerek geldi, ayaklarının dibine düştü. Eğildi, aldı yaprağı, burnuna götürüp kokladığını gördü." (1) Sinemacının bir yerde 'kamera-göz' olması gibi yazarın da hücre-yazar olduğu bir durumu görürüz Murat Saat'in öykülerinde. Hücre-yazar, kendisini ve insanı hücrelerine kadar çözülemiş, bunu yapma

► Dışarıda, cezaevinden gelen edebi dosyalara yönelik önyargılı hatta mahkum edici yaklaşımların hakim olduğu görülmektedir. Bu durumda yayınevleri metnin ne olduğuyla değil metni kimin yazdığıyla, nerede yazdığıyla ilgilenmekte, bu yönüyle iktidara/egemene biat etmiş olmaktadır. Kavramın bilinçsizce kullanıldığı ve salt içeriden çıkan eserleri kastettiği iddia edilse de, örtük olarak esere değil yazarının siciline vurgu yapan, aslında politik olanı ve politik nedenlerle bedel ödeyenleri öteleyen, yok sayan, küçümseyen ve yaftalayan bir yanı vardır.

imkanına sahip, bütün duyurgaları bunu yapmaya yetecek çıldırıncı bir açıklıkta, bunu yapmak zorunda olan yazardır. Ayrıntıları, onun gördüğü yerden ve onun kadar görmek mümkün değildir. Bir yaprağın düşüşünü, bir kar tanesinin savruluşunu görmek, duymak için açılmış binlerce göze, kulağa sahiptir hücre-yazar. "Yarı aralık kapısından, sarı ışık demetlerinin ve ilk anda yeni bir dil izlenimi veren havada dolaşık kelimelerin arasından nükleer bir sonsuzluğa sahipmiş gibi yoğun bir duman boşalıyor." Duyguları katılaştırma, katı cisimlere/eşyaya ise duygu yükleyerek zamanın içinde eritme, soyutlaştırma, zamanın ve mekanın birbirinin içinde eridiği bir yerde yazılabilir ancak. İlk kitabı 'Yoksa Sen Benim En İyi Arkadaşım Mısın' ne kadar dışarıya, sokaklara, caddelere ve dünyaya dönük ise, ikinci kitabı Ters Kule de o denli insanın içine, daha içine, zihninin ve benliğinin derinliklerine dönüktür. Yazarın yazma serüveninde içerisi ve dışarı arasında sınırlar yoktur. 23 yıldır cezaevinde olan Nibel Genç de Murat Saat gibi cezaevine konulamamış, sokaklardan koparılamamış olanlardan. Genç ile Saat, durağanlık taşımayan akıcı dilleri, öykü avcısı olmaları, ince bir zeka ile kurdukları muazzam kurgusal yapı, anlatımlarında dikkat çeken imgesel zenginlik, modern ötesi bir yerden bakarak biçimsel yeniliklerle de metinlerini kurmaları gibi yönlerden birleşiyorlar. Nibel Genç'in Mısır Koçanlarını Kızartan Koku(2) adlı kitabı içerik olarak okuru sarsarken, biçim olarak da klasik roman tekniğinden ayrı bir yerde durmaktadır. 2017 yılının sonlarında yayınlanan Mısır Koçanlarını Kızartan Koku romanı ayrı ayrı bağımsız öykülerden oluşan bir "roman". Yazarının, neredeyse çeyrek asırdır içeride olmasına rağmen kitabın ilk baskısının bir çırpıda bitivermesi, iyi edebiyatın engel tanımazlığının da ispatıdır. Kitap hakkında pek çok inceleme yazısı yayımlandı. Oya Yağcı'nın değerlendirmeleri, Genç ve Saat'in eserlerinin, neden 'cezaevi edebiyatı' kategorisinde değerlendirilemeyeceğini ve bu kavramı nasıl tartışmaya açtığının göstergesi niteliğinde:

"Nibel Genç'in "roman olmayan" romanı, Picasso'nun "Pipolu Adam" resmini anımsattı ilk adımda. İlk bakışta ayırt edemediğiniz bütünlük, resmi içerden kat ettikçe kuruyor. Figüratif değil ancak figür, parçalanmış bütünü kendisi. Nibel de orada olmayanın hikayesini orada olmayan romanın varlığında kuruyor, inşa ediyor. Bu yönüyle de sanat ve edebiyatta biçim tartışmasına açtığı kapıdan, daha temel soruları çoğaltarak alıyor içeri. Sonuna kadar politik bir roman. İnsanın en temel hakkı olan varolma hakkının göreceleştirildiği, kendi varlığına ve köklerine dair mihenk taşının yıkıldığı ve değersizleştirildiği bir coğrafyanın, kadim olanın hesabını sormak bir anlamda.

Hafızadır romanın ve derdimizin ortak politik paydası bu nedenle. Politik olanı hiçleştirecek denli genişletmeyen, göreceliğe gönül indirmeyen bir hikaye anlatıcılığı duruyor karşımızda. Bana göre tam da postmodern söylemselliğin karşısına hakikatin inşa edilmesi gereğini koyuyor. Bütünleştirmekten korkmayan ama bu sorumluluğu da kimsenin elinden almayan, hakikate borçlu hisseden bir yaklaşım. Kolektif akla ve hafızaya güvenen ve 'el ele, elden ele'yi hatırlatan. Edebiyat, sanat ve politik alanda ikili karşıtlıklarla düşünmeye hapsedilen aklımızı kadim olanın bütünlüğüne çağırıyor yeniden. Postmodernden çok yapı bozumcu-diyalektik bir yaklaşım. Her bir öykü kendi anından geriye ve sonraya ilmekler dokuyarak ilerliyor ve somut zaman ve mekan algısının darlığı, hikayelerin taşıdığı yaşamlarla

► 90 kuşağının, 20 küsur yıldır cezaevinde olan biri kadın biri erkek, aynı yaşlarda iki üyesi; tecrit politikalarının imbiğinden geçmiş ancak tecrit edilememiş, sokaktan/hayattan koparılamamış iki hayat; yayınlanmış iki iddialı kitap; yenilikçi ve gelenekle bağını koparmış iki modern kalem. Birini kaybettik... O, hepimize, Yoksa Sen Benim En İyi Arkadaşım Mısın, sorusunun yükünü bırakarak çekti gitti. Ters Kule'nin yerin altına doğru inen sonsuz helezonik merdivenlerinden aşağı, toprağın derinliklerine doğru, yok-okuru bulmaya...

genişliyor. Romanın ilk ve son öyküsünün aynı başlıkta olması bir kapanmaya değil, açık uçlu bir genişlemeye olanak sunuyor."(3)

90 kuşağının, 20 küsur yıldır cezaevinde olan biri kadın biri erkek, aynı yaşlarda iki üyesi; tecrit politikalarının imbiğinden geçmiş ancak tecrit edilememiş, sokaktan/hayattan koparılamamış iki hayat; yayınlanmış iki iddialı kitap; yenilikçi ve gelenekle bağını koparmış iki modern kalem. Birini kaybettik... O, hepimize, Yoksa Sen Benim En İyi Arkadaşım Mısın, sorusunun yükünü bırakarak çekti gitti. Ters Kule'nin yerin altına doğru inen sonsuz helezonik merdivenlerinden aşağı, toprağın derinliklerine doğru, yok-okuru bulmaya...

"Cezaevi Edebiyatı" mı dediniz?

***

- (1) Saat, M. (2018) *Ters Kule*, Dedalus Yayınevi, İstanbul.
 (2) Genç, N. (2017) *Mısır Koçanlarını Kızartan Koku*, Notabene Yayınevi, İstanbul.
 (3) Yağcı, O. (2017). <http://kitapeki.com/tarihin-sokuk-yerleri-ya-da-na-mevcudun-hikayesi/>

Tutsak edebiyatın özgürlüğü..

► Yine 90'lı yıllarda tutuklanmış ve yaklaşık 30 yıldır zindanlarda yaşayan ve cenazelerinin oradan çıkmasına hükmedilen Kürt devrimcilerin vakur duruşunu görmek gerek. 90'lar tarihini belki de en iyi anlatacak, yazacak olanlardır onlar. Ancak onların ürettiği şiirler, romanlar, öyküler gün yüzüne çıkıyor mu, bundan emin değilim. Yayıncılar popüler olanların dışındaki kişilere-eserlere ilgi gösteriyor mu bundan hiç emin değilim.

"Dünyanın en büyük cezaevi cahil insanın kafasının içidir."
Montaigne

Esra ÇİFTÇİ

Adil bir yaşamın ve daha güzel dünyanın mümkünlüğüne inanıp onu değiştirmek için dizilen insanların yoluna genellikle hapisaneler pusu kurmuştur. Diğerlerine ibret olsun diye bina edilen hapisaneler kalın duvarlar, tel örgüler ve duygusuz 'adalet' memurları ile çevrilidir. Hücreler soğuk ve ruhsuzdur. İçine tıklanan ruhunu çalmak, yaşam ateşini söndürmek için özel olarak tasarlanan birer kötülük mimarisidir.

O soğuğu hissetmek ve duyumsamak için tutsak olmak gerekmez, dışarıdan şöyle bir bakınca bile insanın ruhu, eli, yüzü, kalbi üşür. Güneş, zindan duvarlarını ısıtsa da aydınlatmaz. Hapiste aydınlıkta kalmak, yolunu, yönünü görmek için insanın içinde lamba olmak gerekir, kandili, yağı insanın kanından, kalbindendir.

İnsan soyunun birbiri ile belki de en eski mücadelesi hapislerde olagelmıştır. İsyen edenler, düzenin düzenini bozmak, düzen sahiplerinin rahatını bozmak isteyenler sağ ele geçirildiklerinde duvarlar arasına gömülür, orda erimeleri, tükenmeleri, bitmeleri için unutulmaya terk edilir. Böylece 'dışarıda' özgür kalanlar, gücün yüceliğinin kahar yüzü, yani duvarlar ardındaki gri, soğuk, ruhsuz, vicdansız mezarlık ile terbiye edilir!

Ancak asi ve asil ruhların bedenleri tutsak edilse dahi ruhları, hayal ve umutlarına duvarların hükmü geçmez, onlar hep firari, kaçak ve erişilmez ile ulaşılmazdır.

► Türkiye'de Nazım, şiirlerinde tutunmuştur zindana; "Yatar Bursa Kalesinde" demiştir. Pek çok şairin, yazarın geçtiği zindanlar, insanın bedeninden önce zihnine bir meydan okumadır. Hücre başkaldırısını Sabahattin Ali'den, onun "Aldırma Gönül"ünden gayri ne güzel anlatır ki? Rosa Luxemburg, Tolstoy, Dostoyevski, Musa Anter, Aziz Nesin, Ahmed Arif, Kemal Tahir, Sevgi Soysal zindan kapılarından geçmiş yazı ve söz ustalarıdır.

Türkiye bir tutsak ülkedir. Bu ülkenin şarkıları, masalları, hikayeleri, tarihi zindanlarda örülmüştür. Türkiye'de hapislere düşmemiş, zindanların soğuşunda ruhunun sığına erimemiş vicdanlı insan yok gibidir. Türkiye'de düzene itiraz edip hapisneden geçmemek 'eksik' olmakla ile itham olunmak gibidir.

Ancak tutsaklık zor zanaattır. Öyle maval okumaya gelmez. Hiçbir tınısı olmayan, kulakları tırmalayan o çirkin demir kapıların sesini duyarlar her gün ve kapıları kendileri değil, başkaları üzerlerine kapatırlar, bir de üzerine kilit üstüne kilit vurarak... Havalandırmaya kapıları keyfe göre açılır, iki adımlık daracık yerde bırakın yürümenin zorluğunu, koşmanın çabasını gösterir koca yürekli insanlar. Her sabah hoparlörden "sabah sayımı düzeni alınız" diye bağırır birileri, sabah, akşam sayım yapılır, sanki o kalın duvarları aşmış kaçan var her gün.

Görüş günleri en mutlu hallerini alır yüzleri, sevdiklerine güçlü gözükme isterler. Başarılar da, çünkü onlar zaten çok güçlüdür.

Tecrit yetmez gibi yasaklarla doludur zindan mekanları. D, E, F, L, M, T Tipi uzar gider adları, açık, yarı açık, kapalı, hücre, koğuş, oda diye dizilir.

Beri yandan direniş, boykot, açlık, ölüm, oruç, slogan, savunma, dava, hüküm, yıllar, müebbet devam eder. Ancak hayat devam eder. Ona dokunamasan bile, onu değiştirme hayali, umudu sürer gider.

Tutsağın arayışlarına cevap veren uğraşlardan biri de hatta hiç şüphesiz direnişin başka bir yolu da edebiyattır. Hayata tutunmanın başka bir yoludur belki de.

Cezaevi-tutsak-edebiyat üçleminde ilk akla gelen Antonio Gramsci'dir. Gramsci'nin hücrede yazdıkları insanın düşünce tarihini derinden etkilemiştir. O, hapisnede ki kısıtlı ortamda bir yığın deftere düşünce saçarak yaşamış, ölümünden sonra yakınlarına verilen bu defterler felsefi, tarihi, edebi, ekonomik bilgilerin derlendiği eşsiz bir hazine olmuştur. Geçmiş yüzyılın unutulmaz eserleridir. Gramsci'nin tutsak iken yazdığı özgürlük metinleri hala insanları etkilemeye devam ediyor.

Türkiye'de Nazım şiirlerinde tutunmuştur zindana, "Yatar Bursa Kalesinde" demiştir. Pek çok şairin, yazarın geçtiği zindanlar, insanın bedeninden önce zihnine bir meydan okumadır. İtiraz eder, iktidara sesini yükseltir yazdıklarıyla da... Tutsağın umutlarından biri de edebiyattır, buradan yola çıktığımızda bile cezaevinde edebiyatın ne kadar önemli olduğunu anlıyoruz. Hücre başkaldırısını Sabahattin Ali'den, onun "Aldırma Gönül"ünden gayri ne güzel anlatır ki?

Rosa Luxemburg, Tolstoy, Dostoyevski, Musa Anter, Aziz Nesin, Ahmed Arif, Kemal Tahir, Sevgi Soysal zindan kapılarından geçmiş yazı ve söz ustalarıdır. Hapislerde kemale

ermiş, ruhun doruklarına çıkmışlardır.

Zindanın kör karanlığının bu insanların aydınlığına kattığı değerli tecrübeler olmuştur. Dört duvar ardından memleketin ahvalini duymuş, hissetmiş, hallerine tercüman olmuştur.

Türkiye devletinin kuruluşundan bu yana ve evveliyatında zindan kültürü ve geleneği var olagelmıştır.

Yine 90'lı yıllarda tutuklanmış ve yaklaşık 30 yıldır zindanlarda yaşayan ve cenazelerinin oradan çıkmasına hükmedilen Kürt devrimcilerin vakur duruşunu görmek gerek. 90'lar tarihini belki de en iyi anlatacak, yazacak olanlardır onlar.

İç dünyalarını, iç seslerini, kendileriyle kalmalarını yazanlar, dışarıdaki tecrübelerini, hayat hikâyelerini, direnişlerini, zindanda yaşama kılavuzunu yazanlar oldu elbette. Çok değerli eserler üretenler oldu hapislerde. İnsanın insana anlatabileceği en güzel öyküleri, şiirleri, romanları yazanlar oldu. Ancak onların ürettiği şiirler, romanlar, öyküler gün yüzüne çıkıyor mu, bundan emin değilim. Onların seslerine duymak için kulak kabartıyor muyuz, bundan da emin değilim. Hapisanelerden bize ulaşmayı bekleyen bu edebi eserlere yayıncılar ilgi gösteriyor mu bundan hiç emin değilim? Tutsak verdiklerimize saygımız, onların seslerine, onların bize emanet ettiği sözlerine sahip çıkmamız borcumuzdur. Bunu böyle biliriz, böyle biliriz.

Vietnam'ın, Şili'nin, Bosna'nın filmleri, kitapları hala eksikken, Yahudilerin yaşadığı soykırım hala anlatılmamışken Kürdistan'ın çocuklarının yaşadıkları neden yazılmasın, anlatılmasın.

Tabii yaşam zindanda veya dışarıda donmuyor, olanca hızıyla devam ediyor, insanın hayatına teknoloji ve medya ile popülizm de giriyor ve zerrelere dek kuşatıyor. Evet, popüler kültürden, onun çekici ve ucuz cazibesinden söz ediyorum.

Ve maalesef bu kültürün dayanılmaz hafifliği zindanlara da sirayet ediyor ve cezaevi edebiyatını da sıradanlaştırmıştır. Geçici, estetsiz, zaafı, sığ, iğreti, içeriksiz bir ambalaj...

Maalesef ne yazdığınız değil kimin ne yazdığının devrini yaşıyoruz. Her yazı, her kelam, her düşünce kıymetlidir, emektir, değer biçilmelidir. Yayıncılar ekonomik sebeplerden dolayı popüler insanların kitaplarını basmayı tercih ediyor. Bu bir yere kadar anlaşılır ancak zindanda üretilen ve popüler kaygı taşımayan, çok değerli ve kalıcı edebi öyküler, şiirler, romanlar hala gün yüzüne çıkmayı bekliyor.

"Böğürtlen Zamanı" kitabını kaç kişi biliyor? Müebbet hapse mahkûm ve yaklaşık 25 yıldır zindanda olan Murat Türk'ün yazdığı muhteşem bir roman. Popülist kaygılardan uzak, okuru derinliklere götüren bir romandır. Müebbet hapse mahkûm uzun yıllardır zindanda olan Ayhan Kavak'ın öyküleri, Sami Özbil'in romanları, Seyit Oktay, Ergül Çiçekler'in şiirleri... Zindanlarda yazılan muhteşem şiirler, öyküler, romanlar orda, zulalarda duruyor.

Murat Saat'ın yolculuğu

► Murat Saat kentlerin sokaklarını, dağ başlarını, ovaları 1992 yılında gerisinde bıraktı. Her şeye rağmen 'içeri'den 'dışarı'ya öykülerini gönderdi, hayatlara, yüreklere dokunmaya devam etti. Murat Saat hemen yanı başımızdakini, yüreğimizdekini, bir tebessüm kadar bize yakın olanı en iyi şekilde bize gösteren bir yazar oldu.

Hayatımıza anlam katan, bizi biz yapan kimi sözcükler, cümleler, dokunuşlar, soluklandığımız kimi adresler, içinde yürürken kaybolduğumuz sokaklar vardır. En sıkıntılı anında bile haykıran yürekler ile birlikte kimi de kalemler vardır. Murat Saat kalemi ile hayatlara dokunmaya devam edecektir. Murat Saat ile voltaları, aynı ranzayı paylaşan biri olarak diyeceklerim biraz daha başka olabilir. Kimi insanlar sadece yazdıkları, satırları ile değil kederi, özlemi, hasreti ile bütün bir hayat yüreğinde, yürüdüğü yolda olur, işte Murat Saat da benim için öyledir. Sen yeni adımladığın bir sokağın içinde kaybolmanın heyecanını yaşarken bir sözcük ararsın yaşadığını anlatan, bir kelime peşinde nasıl koşman gerektiğini bilmezsin ama yüreğin sıkışır, sesin titrer, buğulanan gözlerin, yaşadığın o girdabi en iyi şekilde anlatır. Ancak yüz yüze olman, göz göze olman lazım. İşte senin o nasıl arayacağını dahil bilmediğin sözcük var ya, bir satır okur ve için rahatlar, ferahlar, işte tam da aradığın budur, senin içinde ses verdiğini o bulmuştur: "yoksa sen benim en iyi arkadaşım mısın?" İşte bu satırı okuduğumda ne keyif almış ne mutlu olmuştum, benim aradığımı Murat Saat bulmuştu. Murat Saat ve de onun gibileri özel kılan da bu olmalı. Murat Saat kentlerin sokaklarını, dağ başlarını, ovaları 1992 yılında gerisinde bıraktı. Her şeye rağmen 'içeri'den 'dışarı'ya öykülerini gönderdi, hayatlara, yüreklere dokunmaya devam etti. Murat Saat hemen yanı başımızdakini, yüreğimizdekini, bir tebessüm kadar bize yakın olanı en iyi şekilde bize gösteren bir yazar oldu.

Ercan Jan AKTAŞ

peşinden gitmediğim bir üslup. ne diyorlar ona, özgün. cümlenin uzunluğu konusunda düşüncelerimi değiştiren öykülerden çokça vardı dosyanın içinde. bir solukta okunan ifadeler, bu anlamda, kısa cümlelerin etkisini taşıyordu. ayrıca sizin bu denli keyifli öyküler, daha doğrusu neşeli, burayı nasıl dillendirsem bilmiyorum, birçok özgür hayatın içinde kendi gereksiz hüzünlerinin içinde boğulan metinlere oranla, bizi, evet bizi yaşama bağlıyor. estetik, anlam, farklılık vs. bir yana, ya da bunlarla birlikte yaşam sevinci var onlarda edebiyat adına, bir okur olarak size teşekkür ederim. hüzünle gülümşüyorum" cümleleri bu dediklerimi ne de güzel anlatıyor.

***

Müebbet mahkum bir insan nasıl bu kadar heyecan, sevgi ve umut dolu dokunabiliyor yazdıkları ile. F tipleri sistem tarafından 'dışarı'sı olmamak üzere inşa edildi. Senin dört duvarlara esir edilmene ile yetinmeyen sistem, seni bir bütün heyecan, umut, sevgi, sevda adına ne varsa hepsini elinden almak istedi. Yaprağın düşmesi, rüzgarın ise ancak uğultuları ile inebildiği, gökyüzünün demir perdelere bölündüğü o koşullarda o duyguları yaşamak, kaleme dökmek, 'dışarı'dakilere aktarmak soluksuzca bir yaşam heyecanı ile ancak mümkün olabilir.

İnce bir zeka, estetik ve zengin bir bakış ile 'Yoksa Sen Benim En İyi Arkadaşım mısın' kitabı, o koşullarda yazıldı. 2014 Ankara Öykü Günleri Ödülü'nü de alan kitap, üç bölüm ve 14 hikayeden oluşan başka bir dünyayı anlatır bize. Murat Saat'ın kitaptaki "Biri Baksın" öyküsündeki bu cümle beni alıkoyan cümlelerden biri oldu, bunu yaşarsan anlarsın, biri sana ancak bu kadar güzel anlattırarsın; "bir şeye yeterince bakarsan, bir gün, bir ay, bir yıl... o da sana bakar." Murat Saat yarattığı bütün karakterler için 'ben'im veya 'onlar' olacak kadar çok düşündüğüm kadınlar, erkekler.

Onlarla biraz özgür oldum, onlar da benim yüzümden biraz hapsoldular. Belki de bu yüzden iki dünya arasında süreklileşmiş sınır ihlalleri buluyorum yazdıklarımında. Sınırları tanınamamak, onları umursamamak ve her fırsatta çiğneyip geçmek, yazmaktan aldığım zevke de zaten çok benziyor diye ifade edecektir.

Murat Saat niye yazdı? Bunun cevabını kendisinden okuyalım: "12 Eylül'ün yarattığı ve bugün de çok daha yoğunlaşmış olarak var olan siyasal sistem dillere, kimliklere, inanç gruplarına ve toplumun tümüne ağır bedeller ödetti. Üniversite yıllarım, yani 90'ların başları yoğun çatışmalı yıllardı. Özgürlüklerin ve toplumun savunulması gerektiğine inandım. Aktif siyasal mücadele verdim. Hapishaneyle tanıştım. 2000'ler sonrası, 19 Aralık'la hayatımıza sokulan F Tipi sistemle yoğun baskı ve tecrit hapishanelere hakim oldu.

Bu yıllarda yazılı boyutuyla edebiyat benim için tam bir zorunluluk oldu. Herkesin yazım serüveni başkadır şüphesiz. Yaşadıklarınız, tanık olduklarınız, estetik beğenileriniz, okuduklarınız, dertleriniz, kaygılarınız ve daha birçok şey sizi yazıya, edebiyata yönel-

Murat Saat: "12 Eylül'ün yarattığı ve bugün de çok daha yoğunlaşmış olarak var olan siyasal sistem dillere, kimliklere, inanç gruplarına ve toplumun tümüne ağır bedeller ödetti. Üniversite yıllarım, yani 90'ların başları yoğun çatışmalı yıllardı. Özgürlüklerin ve toplumun savunulması gerektiğine inandım. Aktif siyasal mücadele verdim. Hapishaneyle tanıştım. Bu yıllarda yazılı boyutuyla edebiyat benim için tam bir zorunluluk oldu."

tebilir. Bunlar şüphesiz benim için de geçerli. Ama daha önce içinde bulunduğum mekânın, hapishanenin bunda etkili olduğunu söylemeliyim. Hapishane türlü mekanizmalar yoluyla iktidar uygular size. Dahası, zamanla bu mekanizmaları unutturmak ister. Bunu başarırsa bu mekanizmaları ve içinde bulunduğunuz mekânı karakteriniz addetmeye başlayabilirsiniz. Sanırım ben yazarak ilk önce, buraya ait olmadığımı söylemeye çalışıyorum. Bu mekânın benim karakterim olmayacağını, bunu kabul etmediğimi ilk önce kendime tekrar tekrar hatırlatmak istiyorum. Bu şekilde başka hayatları yazarken kendimi var ediyorum aslında." Cezaevinde unuttuklarımız olur, ancak onlar hiç bir zaman dışarıyı/bizleri unutmazlar.

Öte yandan Murat Saat, sekizi kendisi gibi tutuklu dokuz kişinin kaleminden çıkan öykülerden oluşan 'Kıyıya Vuran Dalgalar' kitabının yazarlarından biriydi. 'Kıyıya Vuran Dalgalar'da Murat Saat'ın yanı sıra hepsi en az 10 yılını cezaevinde geçirmiş ve geçiren Dilek Öz, Sami Özbil, Edip Yalçınkaya, Naif Bal, Diyadin Turhan, Nibel Genç, Mustafa Ağcakaya ve dışarıda olan Sibel Öz'ün öyküleri bulunuyor. İkinci kitabı 'Ters Kule'de de insanın içindeki yolculuğuna devam eder Murat Saat. İnsanın içine, daha içine, zihninin ve benliğinin derinliklerinde yakaladıklarını okuyucuları ile paylaşır. Aramızdan ayrılmadan yazdığı ve ölümünden sonra yayınlanan son dosyası olan 'Ters Kule' kendisinin bize bir veda'sı oldu.

"Dağın doğusuna yürümeye başladım. Bunu neden yaptığımı bilmiyordum. Bir amacım yoktu. Oraya, doğru denilen yere varabileceğime inanmadan vadi sakinlerinden ayrılmak tek bir anlama geliyordu. Geri dönemeyecektim bir daha. Giysimdeki hava bir yerden sonra dönmek istesem de bunu imkansızlaştıracak kadar sınırlıydı. Öyle de olsa bir karar almıştım. Başka bir benlikten hüzünlü, kederli sözcükler sızdı sanki o an canıma. Ürperdim. Vazgeçecek oldum, bir an vazgeçtim sandım. Geri geri yürüdüğümü hayal ettim, hatta gördüm. Bunu yapmadığımı anladığımda ardıma dönüp baktım. Hiçbir şey kalmamıştı görülecek. Vadim, kubbem, dağım yok olmuştu."

Sevgi ile Murat Saat"

Pezê te bo çî yî mit e
Belav e, ev ro kit kit e
Berîvê bêje şivanî
Guh bide pezê xudanî
Berîvanê mal wêranê

Tahsîn Taha

